

BACHELORPROEF

Bang zullen ze leven?!

Impact van choquerende nieuwsberichten op
lagere schoolkinderen

Bachelor   Toegepaste psychologie

Academiejaar   2018-2019

Student   Marthe Allegaert

Begeleider   Miet Craeynest

Luik in te vullen door de student:

Ik,
ondergetekende,.....

.
geef de Hogeschool West-Vlaanderen hierbij uitdrukkelijk en onvoorwaardelijk

de toelating om*:

- de volledige tekst *
- de samenvatting *
- de bibliografische informatie * (titel, auteur, stagebedrijf, ...)

GEEN toelating om*:

het eindwerk met als titel:

.....
.....

evenals alle nuttige en praktische informatie omtrent dit eindwerk op te nemen in een daartoe speciaal opgezette databank (<http://dspace.howest.be>) en deze databank via het internet toegankelijk te maken voor alle mogelijke geïnteresseerden. Ik geef de hogeschool eveneens de toelating het hierboven aangekruiste te gebruiken voor afgeleide producten, zoals daar zijn: abstractenverzamelingen en catalogi.

---

* Aanvinken waarvoor de toestemming geldt. Meerdere opties mogelijk.

Voor de opname van de samenvatting van mijn eindwerk in de databank en voor het gebruik van de afgeleide producten vraag ik geen vergoeding aan de Hogeschool West-Vlaanderen. Mijn toestemming geldt voor de hele beschermingsduur van mijn eindwerk.

Indien ik in de junizittijd niet geslaagd ben en het eindwerk moet herschrijven, vervalt deze toelating automatisch.

Ik verklaar dat mijn werk onuitgegeven is en garandeer aan de Hogeschool West-Vlaanderen het volle en onbezwaarde genot van de afgestane rechten, tegen welke verstoring, vordering of ontzetting ook, zowel voor de teksten als voor de documenten die ze illustreren. Ik zal de Hogeschool West-Vlaanderen vrijwaren tegen alle aanspraken van derden.

Datum + Plaats: Handtekening (student):

Luik in te vullen door de stageplaats:

Ik, ondergetekende, ..., van het
bedrijf....., met als functie
.....,

geef de Hogeschool West-Vlaanderen hierbij uitdrukkelijk en onvoorwaardelijk

de toelating om*:

- de volledige tekst
- de samenvatting*
- de bibliografische informatie* (titel, auteur, stagebedrijf, ...)

GEEN toelating om*:

het eindwerk:

van student:.....

met als titel:.....

.....

op te nemen in een daartoe speciaal opgezette databank (<http://dspace.howest.be>) en om deze databank via het internet toegankelijk te maken voor alle mogelijke geïnteresseerden. Ik

geef de hogeschool eveneens de toelating dit te gebruiken voor afgeleide producten, zoals daar zijn: abstractenverzamelingen en catalogi.

Datum + Plaats: Handtekening + eventuele stempel van het bedrijf:

Dankwoord

Bijna twee academiejaren heb ik met veel interesse gewerkt aan een bijzonder onderwerp. Vandaag kan ik met trots zeggen dat mijn bachelorproef klaar is. Hoewel deze bachelorproef voor mij nooit volledig af zal zijn. Het onderwerp zal mij blijven bezighouden en integreren. Mijn bachelorproef zou niet zijn zoals hij nu is zonder de hulp van talrijke mensen. Ik maak dan graag van de gelegenheid gebruik om hen te bedanken.

Eerst en vooral mijn bachelorproefbegeleidster, mevrouw Miet Craeynest. Niet alleen voor de grondige feedback en het me op weg helpen als ik even vast zat. Maar vooral voor haar oprechte interesse en het geloven in mijn ideeën en onderzoek. Dit gaf me telkens motivatie om er volledig voor te gaan.

Verder wil ik de leerlingen bedanken die deelnamen aan het onderzoek. Met hun inzet, openheid, durf om te vertellen en hun eerlijke mening kwam ik tot zeer boeiende resultaten.

Zo ook, de ouders van de leerlingen, voor het vertrouwen en de bereidwilligheid bij het deelnemen aan het onderzoek, door onder andere de vragenlijst in te vullen.

Tevens de volgende scholen: basisschool de Leiebloem te Machelen, Vrije basisschool Belgiek te Deerlijk, basisschool Biest te Waregem. Voor de interesse en deelname in het onderzoek. Maar ook voor wat vooraf en nadien aan het onderzoek plaatsvond, zoals de member check, het regelen van een lokaal, het geven van feedback op het beroepsproduct, ...

Graag bedank ik Annelies Schaubrouck, voor de controle check op taal-en spellingsfouten.

Natuurlijk bedank ik mijn familie en vrienden, voor het blijven geloven in mijn onderzoek. Het klaarstaan als ik het even niet meer zag zitten. Het meehelpen met het verzinnen van leuke ideeën voor de ontwikkeling van mijn beroepsproduct.

Ten slotte, voor u als lezer, voor uw interesse in wat u zal lezen.

Marthe Allegaert

Inhoud

Dankwoord.....	6
Inhoud.....	7
Abstract.....	9
Krantenartikel.....	10
Informatieve poster.....	12
Inleiding.....	13
Algemene situering.....	13
Literatuurstudie.....	16
1. Inleiding.....	16
2. Gevolgen van blootstelling aan het nieuws.....	16
3. ‘Grote mensen nieuws’ VS kinderjournaal.....	17
4. Beïnvloedende factoren van de angst.....	19
4.1 Kenmerken van de media-inhoud.....	20
4.2 Context waarin de media-inhoud wordt bekeken.....	20
4.3 Kenmerken van de kijker.....	20
5. Ontwikkelingspsychologisch perspectief: wat in het nieuws choqueert kinderen?.....	22
4.1 Van twee tot zeven jaar: Fantastisch?.....	22
4.2 Van zeven tot twaalf jaar: Realistisch.....	23
4.3 Vanaf twaalf jaar: abstract, abstracter, abstractst.....	24
6. Herkennen van angst bij kinderen.....	24
6.1 Lichamelijke klachten.....	24
6.2 Cognitieve klachten.....	25
6.3 Gedragmatige klachten.....	25
7. Effectieve gerustellingsstrategieën vanuit kinderen zelf.....	27
8. Algemene manieren om kinderen gerust te stellen bij gewelddadig nieuws.....	28
8.1 Aan te raden.....	28
8.2 Af te raden.....	30
9. Handvatten bij choquerende nieuwsberichten in een klascontext.....	31
9.1 Is er een leerkracht in de zaal?.....	31
9.2 Leereffecten en passende onderwijsactiviteiten.....	32
9.1 Algemene tips bij het bekijken van een nieuwsfragment.....	33
10. Situatie de dag van vandaag in het Vlaams onderwijs.....	33
Onderzoeksvragen.....	34

Methode	36
Deelnemers	36
1. Vooronderzoek	36
2. Eigenlijk onderzoek	36
Meetinstrumenten en/of apparatuur	37
1. Vooronderzoek	37
2. Eigenlijk onderzoek	37
Procedure	38
1. Verloop	38
1. Vooronderzoek	38
2. Eigenlijk onderzoek	39
3. Member checking	39
Analyses	39
1. Vooronderzoek	39
2. Eigenlijk onderzoek	40
Resultaten	42
Vooronderzoek	42
1. Eerste graad: dertien ouders	42
2. Tweede graad: veertien ouders	43
3. Derde graad: éérentwintig ouders	44
Eigenlijk onderzoek	45
1. Eerste graad: acht leerlingen	46
2. Tweede graad: acht leerlingen	50
3. Derde graad: acht leerlingen	55
Verschillen en gelijkenissen tussen de groepen	62
Beroepsproduct	65
Discussie en conclusie	66
Bibliografie	75
Bijlagen	80
CD-rom	80
Gebundeld boekje	80
Beroepsproduct	81

Abstract

De dag van vandaag kunnen we niet meer worden afgeschermd van het nieuws, maar is dit wel zonder gevaar?

Dit onderzoek staat stil bij de impact van choquerende nieuwsberichten op lagere schoolkinderen. Daarnaast geeft het ook een antwoord op wat voor hen choquerende nieuwsonderwerpen zijn. Zo ook, wat hen belemmert in het praten over dit soort nieuwsberichten met ouders, leerkrachten, vrienden, ... Tot slot wat hun wensen zijn om in de klas met dit soort berichten om te gaan. Dit werd bevraagd via focusgroepen aan de hand van allerhande activiteiten: brainstormen, collages maken, tekenen, ... Het onderzoek bestond uit drie focusgroepen telkens bestaande uit een graad. De resultaten tonen dat het thema leeft bij alle groepen. Echter elk op hun eigen manier volgens hun leeftijd.

De resultaten worden samengevat en aangevuld met wetenschappelijke literatuur in een website. De website richt zich tot zowel leerkrachten als leerlingen. Leerkrachten vinden er vooral informatie en advies. Leerlingen kunnen via een anonieme box hun vragen en zorgen nalaten.

Krantenartikel

Bang zullen ze leven?!

Heb je onlangs naar het nieuws gekeken en dacht je bij jezelf, wat gebeurt er toch allemaal in onze wereld? Heb je het moeilijk met gebeurtenissen zoals de aanslagen in Parijs en Brussel, moorden of natuurrampen, ... Het kan goed zijn, dat je even moet slikken als je in aanraking komt met deze nieuwsberichten. Maar hoe moet dit zijn voor een kind? In een wereld waar alles speels en onschuldig lijkt. Hoe ervaren kinderen deze nieuwsberichten?

“Soms vind ik dat het nieuws er een klein beetje overgaat, dat je echt super bang wordt en dat je dan gewoon echt niet meer durft een voet uit je huis te zetten ofzo.” (Meisje, 10 jaar)

Het nieuws, niet zonder gevolgen

Leerlingen kunnen heel wat gevolgen ervaren bij blootstelling aan het nieuws. Eerst en vooral zijn er de lichamelijke gevolgen waaronder hartkloppingen, trillingen, brok in de keel, ... Daarnaast zijn er veranderingen in gedrag zoals vermijden van bepaalde situaties, huilen, ... Tot slot zijn er de talrijke cognitieve gevolgen, specifiek gaat het dan om nachtmerries, beeld van een onveilige wereld, angsten, piekeren, ...

Mondjes toe, het is een taboe!

Sommige kinderen praten niet over choquerend nieuws met hun ouders, leerkrachten, ... Hoe komt dit? Ze willen hen niet onnodige kopzorgen bezorgen met hun problemen, vragen en zorgen. Of ze willen ze zich gewoon dapper houden of misschien vinden ze niet de juiste woorden. Sommigen herkennen en begrijpen niet altijd de angstsignalen en anderen schamen zich gewoon.

Daarbij komt dat niet alleen kinderen zwijgen tegenover volwassenen. Sommige volwassenen proberen hun kinderen vaak te sparen voor de choquerende info. Andere volwassenen gaan ervan uit dat het om een tijdelijke angst gaat die vanzelf zal weggaan, met het idee dat het kind het wel vlug zal vergeten. Nog anderen zijn helemaal niet op de hoogte van de angsten van hun kinderen, omdat ze misschien niet weten aan welke info ze worden blootgesteld.

Leerlingen aan het woord

Via een gesprek met de leerlingen werden eerder genoemde probleemsituaties aangekaart. Is dit werkelijk zo en hoe ervaren leerlingen dit? Daarnaast werd ingegaan op wat voor hen choquerend nieuws is. Zo ook, hoe er volgens hen mee kan worden omgegaan in de klas.

Praktijk relevant?

De verzamelde info uit de groepsgesprekken met leerlingen werd samengevat in een website. De info werd aangevuld met passende wetenschappelijke literatuur.

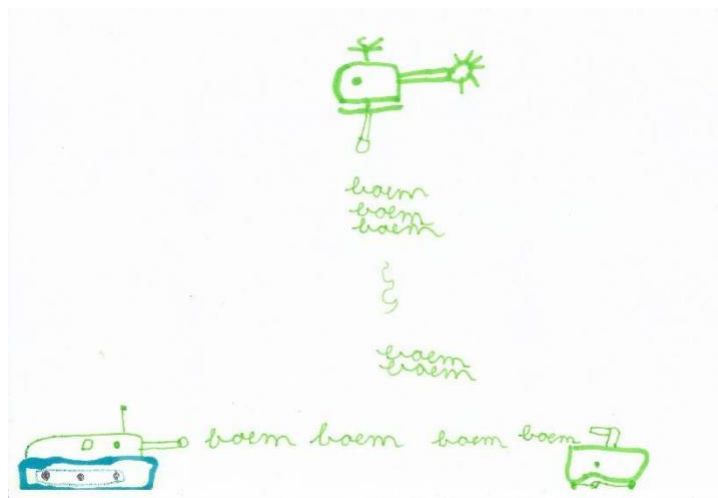
De website richt zich tot leerlingen en leerkrachten.

Leerlingen kunnen er via een anonieme box hun zorgen en vragen nalaten.

Leerkrachten vinden informatie over de gevolgen van dit soort nieuwsberichten en de onderwerpen die leerlingen bezighouden. Daarnaast biedt het advies over hoe er best mee kan worden omgegaan.

Moraal van het verhaal

We kunnen niet veranderen wat er gebeurt in de wereld, maar we zijn wel verantwoordelijk om deze gebeurtenissen op een correcte manier aan kinderen over te brengen.

Tekening: jongen, 7 jaar

Informatieve poster

<h1 style="margin: 0;">Bang zullen ze leven?!</h1>		<p>Datum 13/05/19 Jaargang 1, nummer 1</p> 	
<p>Howest Brugge, 2018-2019</p>		<p>Student: Marthe Allegaert</p>	<p>Begeleider: Miet Craeynest</p>
<p><i>"Dat is een arm land waar dat er mensen andere mensen doden, en hier dat meneertje wil, heeft dat meneertje gedood. Zo gelijk oorlog ze gooien met bommen enzo en ze schoppen alle mensen en ja dat vind ik eng."</i></p> <p>(Meisje, 7 jaar)</p> <p><i>"Als ik kijk bijvoorbeeld en ik moet gaan slapen dan zit ik daar heel de tijd aan te denken van wat gaat er nu gebeuren, wat gaat er verder gebeuren allee, en waarom doen ze dat en ..."</i></p> <p>(Meisje, 10 jaar).</p> <p><i>"Ik was overlaats in het sportpaleis en ik dacht de hele tijd dat er daar iemand ging binnen stormen met een geweer en iedereen neerschieten omdat dat ne keer gebeurd is bij een optreden van iemand in Amerika."</i></p> <p>(Meisje, 10 jaar).</p> <p><i>"In mijn hart, heel hart bonken, zo boem boem boem. Als er iets engs gebeurt."</i></p> <p>(Jongen, 8 jaar)</p>			
<h2 style="margin: 0;">Impact van choquerende nieuwsberichten kinderen</h2>			
<p>Inhoud thema</p> <p>PROBLEEMSTELLING</p> <p>Constante blootstelling</p> <p>Negatieve gevolgen: angst, agressie, negatief wereldbeeld,...</p> <p>Taboe?</p>			<p>HOOFDONDERZOEKSVRAAG</p> <p>"Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op lagere schoolkinderen?"</p>
<p>Onderzoeksmethode</p> <p>PROCEDURE</p> <p>Vooronderzoek: vragenlijsten</p> <p>Eigenlijk onderzoek: focusgroepen</p> <p>Member check</p> <p>DEELNEMERS</p> <p>1ste - 6de leerjaar</p> <p>Opsplitsen in 3 groepen per graad</p>		<p>Beroepsproduct</p> <p>WEBSITE</p> <p>Tips en tricks o.b.v. leeftijd</p> <p>Door leerlingen + aanvullend literatuurstudie</p> <p>Voor leerkrachten en leerlingen</p>	
<p>Resultaten</p> <p>Thema dat leeft</p> <p>Verschillen in leeftijden</p> <p>Over het algemeen: nood aan meer aandacht rond nieuws in de klas</p>		<p>Discussie</p> <p>STERKTE</p> <p>Relevant en actueel thema</p> <p>Grote focusgroepen</p> <p>ZWAKTE</p> <p>Invloed locatie</p> <p>Subjectiviteit</p>	

Inleiding

ALGEMENE SITUERING

We worden de laatste tijd dikwijls geconfronteerd met traumatische gebeurtenissen in het nieuws. Dat betreft niet enkel landen hier ver vandaan... maar ook Europa en België. Denk maar aan de aanslagen van 22 maart 2016. Kinderen kunnen de dag van vandaag nog moeilijk worden afgeschermd van dit soort geweld in de media (Leurs, 2006; Garber, Garber, & Spizman, 1995). Er wordt immers 24 uur per dag verslag gedaan van zaken als terrorisme, kinderontvoeringen, oorlog en ook natuurrampen. Zo'n gebeurtenissen roepen vragen op. Vaak weten volwassenen niet hoe ze kinderen op een goede manier kunnen ondersteunen bij dit soort nieuws. Is het beter om hen zo weinig mogelijk info mee te geven en af te schermen van het nieuws op de televisie? Maar wat als kinderen beginnen vragen te stellen? Dan weten volwassenen soms niet hoe hiermee om te gaan. Het is van belang om in te zien dat volwassenen zelf niet verantwoordelijk zijn voor wat er in de wereld allemaal gebeurt, maar wel voor de manier hoe ze daarmee omgaan (Scaut & De Soir, 2016).

Het jeugdjournaal speelt hierbij een belangrijke rol. Uit onderzoek blijkt dat kinderen minder bang zijn voor de gebeurtenissen die op het jeugdjournaal worden gepresenteerd dan wat er in het volwassenenjournaal aan bod komt. Niettemin blijkt dat toch nog 43% van de zeven- tot achtjarigen en 28% van de negen- tot twaalfjarigen wel eens angst krijgen bij het kijken naar het jeugdjournaal (Walma van der Molen, Valkenburg, & Peeters, 2002). Bovendien blijkt dat ze niet enkel tijdens de nieuwsuitzending zelf, maar ook na afloop nog een periode angstig kunnen blijven (Cantor & Nathanson, 1996 ; Walma van der Molen, Valkenburg & Peeters, 2002 ; Walma van der Molen, & Valkenburg, 1998). Deze angsten kunnen in sommige gevallen erg indringende gevolgen hebben en zich onder andere uiten in het niet meer kunnen slapen of het vermijden van bepaalde plaatsen (Valkenburg, 2002). Kinderen kunnen echt wel lijden onder hun angsten. Hun leven verliest dan aan kwaliteit en vreugde en ze kunnen geen plezier meer beleven aan normale dingen in het leven (Benoit & Persoons, 2011).

Kinderen zijn vaak zeer gevoelig voor hun omgeving, ze willen hun ouders sparen en hen niet onnodige kopzorgen bezorgen met hun problemen, vragen en zorgen. Ze zwijgen dan en kroppen hun angst op. Maar er kunnen ook nog andere redenen zijn waarom kinderen

zwijgen: soms willen ze zich gewoon dapper houden of misschien vinden ze niet de juiste woorden. Sommigen herkennen en begrijpen niet altijd de angstsignalen en anderen schamen zich gewoon (Adriaenssens, 1999). Daarbij komt dat niet alleen kinderen zwijgen tegenover hun ouders. Sommige ouders proberen hun kinderen vaak te sparen voor de choquerende info. Anderen gaan ervan uit dat het om een tijdelijke angst gaat die vanzelf zal weggaan, met het idee dat het kind het wel vlug zal vergeten. Nog andere ouders zijn helemaal niet op de hoogte van de angsten van hun kinderen, omdat ze misschien niet weten aan welke info ze worden blootgesteld. Één van de oorzaken van dat laatste is dat slechts minder dan de helft van de ouders van de basisschoolkinderen regelmatig samen met hun kind televisie kijkt (Van Lil & Vooijs, 1989). De inschattingen van ouders over de televisieangsten van hun kinderen blijken dan ook vaak maar weinig overeen te komen met wat kinderen zelf aangeven. In een Nederlandse studie bleek dat maar 39% van de ouders op de hoogte waren van de door hun kinderen gerapporteerde angsten (Valkenburg e.a., 2000).

Op die manier ontstaat er een soort van vicieuze cirkel: ouders willen kinderen afschermen van het nieuws en kinderen willen ouders niet betrekken bij hun zorgen en angsten. Als kinderen en ouders niet op de hoogte zijn over welke info ze beiden beschikken, ontstaat een niet zo gemakkelijk samenleven. Dit kan op zijn beurt uitmonden in complexe situaties waarin kinderen zelf hun angsten proberen te overwinnen, maar dit lukt niet altijd even makkelijk, met alle vooraf besproken negatieve consequenties tot gevolg.

Op basis van het voorgaande werd besloten om dit onderzoek te richten aan leerlingen van de lagere school en hun leerkrachten. De eindtermen beslissen dat leerkrachten reeds aandacht besteden aan actualiteit (Nieuws in de klas, 2018).

Aan de hand van deze bachelorproef hoop ik deze negatieve gevolgen te reduceren en het liefst zelfs te vermijden. Dit door een manier te vinden waarop kinderen hun angsten bespreekbaar kunnen maken. Zo ook, door leerkrachten op een door leerlingen gewenste manier de choquerende nieuwsberichten aan leerlingen over te laten brengen. Zodanig dat leerlingen zicht hebben op de actualiteit in die mate die voor hun leeftijd aanvaardbaar is. Onderzoekers stellen immers vast dat een evenwicht vinden tussen het beschermen van de kinderen en over de actualiteit informeren belangrijk is (Garber, Garber, & Spizman, 1995).

Het doel van dit onderzoek is dan ook om de aangegeven wensen door de leerlingen mee te nemen tijdens de lessen rond actualiteit.

Meer specifiek wil ik volgende hoofdonderzoeksvraag beantwoorden: Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op lagere schoolkinderen? Daarbij komen ook volgende deelonderzoeksvragen: Welke onderwerpen halen leerlingen uit de lagere school aan als choquerend? Wat zijn de wensen van leerlingen om met choquerende nieuwsberichten om te gaan in de klas? Wat houdt leerlingen uit de lagere school tegen om met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,..) over choquerend nieuws te praten?

Dit ga ik doen aan de hand van focusgroepen. De focusgroep bestaat telkens uit acht leerlingen van eenzelfde graad. Er is voor iedere graad één focusgroep. Er wordt met de leerlingen via allerlei activiteiten in gesprek gegaan over dit onderwerp.

Het antwoord op de onderzoeksvragen zal verwerkt worden in een beroepsproduct dat zich richt tot leerkrachten en leerlingen. Er wordt hen een website aangeboden, voor leerkrachten met daarin tips en tricks om op een correcte manier choquerende nieuwsberichten aan te brengen in de klas, informatie over de gevolgen van nieuwsberichten, getuigenissen van leerlingen,... Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat er wordt vertrokken vanuit wat de leerlingen zelf aangaven aangevuld met wetenschappelijke theorie. Voor leerlingen is de website vooral een bron van herkenning over hun zorgen en angsten. Aantonen dat ze niet de enigen zijn. Daarnaast krijgen ze de mogelijkheid om berichten na te laten bij 'Bella Actua'. Een virtuele koe die paraat staat als vertrouwenspersoon voor het nieuws. De mascotte van het nieuws.

De opbouw van deze bachelorproef is als volgt: in de literatuurstudie zullen eerst de gevolgen van hard/traumatisch nieuws worden bekeken. Daarna wordt een blik geworpen op de verschillen tussen het gewone journaal en het jeugdjournaal. Vervolgens wordt er gekeken naar welke factoren een rol spelen bij het ervaren van minder of meer angsten omtrent dit nieuws. Er wordt specifiek ingegaan op één factor: het cognitief ontwikkelingsniveau, daarbij wordt gekeken naar welke onderwerpen leerlingen van een bepaald leeftijd angst bezorgen. Vervolgens wordt toegelicht hoe angst kan worden herkend. Tot slot wordt er stil gestaan bij enkele strategieën om met angsten van kinderen om te gaan. Het gaat zowel om strategieën die kinderen op zichzelf kunnen toepassen als om strategieën die ouders of leerkrachten kunnen toepassen. Daarna wordt er verder gegaan met mijn onderzoeksvragen en beroepsproduct. In een tweede luik worden de methode en resultaten beschreven. Er wordt

afgesloten met het reflecteren van de resultaten binnen de discussie en het beschrijven van de sterktes en zwaktes van het onderzoek.

LITERATUURSTUDIE

1. INLEIDING

Zoals al uit de algemene situering bleek, hoeven kinderen niet persoonlijk met iets ergs geconfronteerd te worden om negatieve gevolgen te ervaren. Kinderen kunnen op verschillende manieren in aanmerking komen met nieuwsberichten die hen angstig maken. Denk maar aan het televisienieuws, sociale media, verhalen op de speelplaats, radio,... Het is bijna onmogelijk om kinderen nog volledig af te schermen van het nieuws (Adriaenssens, 1999). Wat zijn dan die negatieve gevolgen die blootstelling aan choquerende nieuwsberichten teweegbrengen?

2. GEVOLGEN VAN BLOOTSTELLING AAN HET NIEUWS

De bevindingen van verschillende onderzoeken geven gelijkaardige resultaten omtrent de gevolgen van blootstelling aan het nieuws.

Een eerste gevolg geeft aan dat frequente nieuwskijkers, ongeacht hun leeftijd, de wereld zien als gevaarlijk. Ze hebben meer schrik om een slachtoffer van geweld te worden dan mensen die minder vaak naar het nieuws kijken (Wilson, Martins & Marske, 2005). Dit sluit aan bij de cultivatietheorie. De theorie stelt dat mensen die veel televisie kijken de echte wereld gaan waarnemen als zijnde in overeenstemming met wat ze zien op het scherm (Vergeer, M., Rutten, P., & Scheepers, P. L. H., 1996).

Een onderzoek van Wilson toonde aan dat kinderen die veel naar het nieuws keken, banger waren voor bijvoorbeeld verhalen over kinderontvoeringen dan kinderen die minder vaak naar het nieuws keken (Wilson, 2008). Uit vervolgonderzoek bleek dat kinderen niet alleen meer schrik hadden, maar effectief ook geloofden dat er meer moorden en dergelijke werden gepleegd (Wilson, 2008).

Gebaseerd op verschillende onderzoeken kunnen we stellen dat de media een impact heeft op ons onveiligheidsgevoel, wat verder leidt tot een onveilig wereldbeeld. (Lembrechts, 2007) Het is een beeld van een beangstigende wereld, waar je niets of niemand meer kan vertrouwen, je van niemand hulp krijgt en er overal gevaar dreigt. Dit vervangt het wereldbeeld waar het goed leven is, waarin mensen van goede wil zijn en een toekomst

hebben. Daarbij komt dat kinderen negatief naar de toekomst kijken. Ze vragen zich af of het nog zin heeft om een diploma te halen, een partner te zoeken, kinderen te krijgen, ... al die zaken die voordien positief klonken, hebben nu een negatieve bijklank gekregen (Adriaenssens , 1999).

Andere mogelijke schadelijke effecten van blootstelling aan nieuwsberichten zijn symptomen van psychologisch trauma zoals angst, depressie of posttraumatische stress. Maar ook agressiviteit en ongevoeligheid kunnen optreden wat schadelijk is voor de ontwikkeling van kinderen (van der Sman, 2005). De hoeveelheid van die symptomen hangt samen met de frequentie van de tijd dat ze naar het nieuws kijken. (Koning, 2012) Uit een onderzoek bleek dat de ongezonde effecten op het welzijn van kinderen even lang kunnen duren als het getoonde bericht, maar ze kunnen ook intens en langdurig zijn. De angstuïtingen variëren van het afschermen van de ogen tijdens blootstelling aan een schokkend nieuwsitem tot langdurige gevolgen zoals: nachtmerries, niet kunnen slapen en niet alleen durven slapen of enkel willen slapen met het licht aan (Cantor, 2001).

Er kan worden geconcludeerd dat blootstelling aan het nieuws niet zonder gevolgen is. Het kan een onveilig wereldbeeld, negatief toekomstperspectief, angst, depressie, posttraumatische stress, agressie en/of ongevoeligheid veroorzaken. Dit kan slechts tijdelijk zijn, maar er is ook risico op blijvende gevolgen. Toch zijn er studies die beweren dat kinderen wel choquerend nieuws kunnen verdragen, zonder te kampen met negatieve gevolgen. Op voorwaarde dat ze leren hoe ze er het best mee omgaan (Gauntlett,1998). Het jeugdjournaal, zoals Karrewiet kan daar een belangrijke rol in spelen. Jeugdjournalen zijn op de hoogte van deze negatieve gevolgen en doen er alles aan om deze zoveel mogelijk te vermijden. Dit door op een zo goed mogelijke en kindvriendelijke manier het nieuws aan kinderen over te brengen.

3. 'GROTE MENSEN NIEUWS' VS KINDERJOURNAAL

In Nederland is er het jeugdjournaal, en in Vlaanderen Karrewiet. Karrewiet is gericht op jonge kijkers van negen tot en met twaalf jaar. Net als het gewone journaal gaat Karrewiet geen moeilijke of choquerende onderwerpen uit de weg. Wel probeert Karrewiet zich te onderscheiden van het journaal door het nieuws op een zo duidelijke manier aan het doelpubliek uit te leggen, door het innemen van een kinderperspectief. Daarmee wordt

bedoeld dat men stilstaat bij moeilijke woorden en die uitlegt op maat van kinderen, zodat ze het begrijpen (Melaerts,2012).

Het belangrijkste doel van een jeugdjournaal is kinderen kennis meegeven van de wereld en hun actualiteitengierigheid op te wekken. Dit doen ze door te berichten over gebeurtenissen met een hoge nieuwswaarde, maar dan wel op zo'n manier dat kinderen niet geschokt mogen raken door het kijken naar een kindernieuwsuitzending. Daarvoor gelden volgende vijf aandachtspunten: thema's, beelden, muziek, sandwichformule en geruststellende afsluiting.

Vooreerst wordt dit gekenmerkt aan het verschil in de thema's tussen journaals voor volwassenen en de jeugdjournalen. Beide programma's passen deze elementen aan bij de kennis en belevingswereld van hun doelgroep zodat het nieuws voor hen aantrekkelijk en interessant is om naar te kijken. Dit betekent voor het jeugdjournaal dat zij veel onderwerpen behandelen die speciaal relevant zijn voor kinderen. Zoals een baby panda geboren in de zoo van Antwerpen. Het 'volwassenen' journaal daarentegen heeft politieke en financieel/economische onderwerpen hoog op de nieuwsagenda staan.

Ten tweede wordt de ernst van de situatie uitgelegd zonder het gebruik van de meest expliciete beelden (Van der Molen & De Vries, 2003). Zo zal Karrewiet ervoor zorgen dat er geen choquerende beelden worden getoond. Denk maar aan de busramp in Sierre in 2012, er werden geen foto's of video's getoond van de voorkant van de verongelukte bus. Ook huilende mensen werden niet close-up in beeld gebracht. Dit geldt ook voor gebeurtenissen zonder menselijke schade, bv. bij de aangespoelde potvis, men houdt er rekening mee dat het beeld niet in close-up mag worden getoond, anders zou de grote plas bloed opvallen (Melaerts,2012).

Jeugdjournalen kunnen naast het aanpassen van de tekst en beelden, ook nog eens stil staan bij de muziekkeuze, men zoekt iets passend, maar ook niet te droevig. Anders zou het volledige nieuwsfragment te dramatisch overkomen. (Walma van der Molen, 2004). Het jeugdjournaal wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van muziek, maar ook geluid en animaties. Het nieuws is daardoor aantrekkelijker en begrijpelijker voor de jonge kijkers. Het jeugdjournaal komt daardoor meer speels, informeel, dynamisch en kleurrijk over tegenover de formele en autoritaire presentatie van het volwassenenjournaal (de Zwart, 2014 ; Sijbom, 2010).

Ten vierde beschikken de meeste jeugdjournalen over de sandwichformule. Dit houdt in dat heftig nieuws wordt afgewisseld met luchtig nieuws (Van der Wijst, 2009).

Ten laatste doet Karrewiet er alles aan om het nieuws geruststellend af te sluiten door te vermelden dat zo'n gebeurtenis zeer uitzonderlijk is en dat er extra bewaking wordt voorzien. Daarbij vermelden ze vaak dat hulpdiensten er alles aan doen om zoveel mogelijk mensen te helpen en dat de politie haar uiterste best doet om de dader te vinden. Heel vaak worden ook de website en het telefoonnummer van de kinderen- en jongerentelefoon meegegeven. Dit gebeurt vooral bij negatieve nieuwsberichten waarbij kinderen veel vragen stellen. Op het vlak van beelden merk je bij Karrewiet vaak dat ze de reddingsacties tonen om kinderen toch wat gerust te stellen (Melaerts, 2012). Het is zelf zo dat er soms experts, zoals kinderpsychologen, politiemensen, brandweermannen, ... aan het woord worden gehouden of men laat zelf de kinderen op reportage gaan, dit biedt alsook steun (Van der Wijst, 2009).

Sociaalwetenschappelijk onderzoek toonde aan dat kinderen het liefst naar het jeugdjournaal kijken. Ze leren daar het meest van en worden minder negatief beïnvloed door choquerend nieuws dat in deze programma's gepresenteerd wordt (Walma Van der Molen, 2004). Ook ouders staan zeer positief tegenover Karrewiet, vooral om de serene manier waarop de nieuwsberichten worden gebracht (Melaerts, 2012). Volgens Nederlandse onderzoekers is het dan ook niet raadzaam om kinderen jonger dan twaalf jaar naar het volwassen journaal te laten kijken, omdat het een zeer indringend medium is waarin geweld en de gevolgen daarvan regelmatig expliciet in beeld worden gebracht en dat dus tot bezorgdheid en angst bij kinderen kan leiden. Het jeugdjournaal is een veel geschikter medium om kinderen op de hoogte te brengen van het nieuws (Walma Van der Molen & Van der Voort, 1997).

Het jeugdjournaal mag dan wel beschikken over tal van voordelen. Toch spelen er naast de manier waarop het nieuws gebracht wordt, nog heel wat andere factoren een rol in de mate waarin het kind angst ervaart.

4. BEÏNVLOEDENDE FACTOREN VAN DE ANGST

Er zijn een aantal factoren die de angst van de jonge kijkers kunnen vergroten of verkleinen. Deze factoren gaan over kenmerken van de media-inhoud, de context waarin de media-inhoud wordt bekeken en kenmerken van de kijker. Het gaat om de volgende factoren: overeenkomst van media-inhoud met de werkelijkheid, aansluiting van media-inhoud bij bestaande angsten,

de geografische nabijheid van de plaats van het mediagevaar, sekse van de kijker, van nature angstig zijn, empathisch vermogen en het cognitief ontwikkelingsniveau van de toeschouwer.

4.1 KENMERKEN VAN DE MEDIA-INHOUD

Overeenkomst van media-inhoud met de werkelijkheid

Hoe dichterbij een gevaar in de media bij de werkelijkheid staat, hoe groter de angst bij de toeschouwer is. Kinderen die ouder zijn dan acht jaar, worden bangere indien geweld wordt uitgevoerd door mensen van vlees en bloed dan van geweld uitgevoerd door cartoon- en animatie figuren (Osborn & Endsley, 1971). Een ander onderzoek toonde aan dat kinderen een programma met menselijk geweld enger vonden dan een programma waarbij hetzelfde geweld werd uitgevoerd door poppen (Valkenburg, 2008).

Aansluiting van media-inhoud bij bestaande angsten

Als een kind reeds een angst heeft, zal het kind een hogere emotionele impact ervaren indien het nieuwsbericht ook daarover gaat. Zo zal een kind dat al bang is voor spinnen, extra bang worden van een nieuwsbericht over bijvoorbeeld de Zwarte Weduwe. Onderzoek bevestigt dit resonantieproces (Valkenburg, 2008).

4.2 CONTEXT WAARIN DE MEDIA-INHOUD WORDT BEKEKEN

De geografische nabijheid van de plaats van het mediagevaar

Een andere factor die angst kan verhogen is de relatieve nabijheid van de plaats of context van een mediagevaar. Gebeurtenissen die geografisch dicht bij de kijker gebeuren, hebben over het algemeen een hogere impact dan gebeurtenissen die ver van zijn/haar bed plaatsvinden. Dit geldt zowel voor nieuws als voor entertainment. (Valkenburg, 2008). Ook hierover is er een experiment uitgevoerd. Kinderen van tien en elf bleken bangere te zijn voor nieuws over een misdrijf dat in hun stad was gepleegd dan voor nieuws over een misdrijf dat ver weg had plaatsgevonden (Smith & Wilson, 2000).

Kortom, angstreacties van kinderen op het nieuws worden over het algemeen sterker en intensiever als ze in de nauwe geografische nabijheid van de tragedie wonen.

4.3 KENMERKEN VAN DE KIJKER

Sekse van de kijker

Het geslacht van het kind speelt een rol. Meisjes zijn vaker bang dan jongens (Valkenburg, Cantor & Peeters, 2000). Er worden meer en intensere angsten gerapporteerd. Een mogelijke

oorzaak zouden sekserolstereotypen kunnen zijn. Echter, is het niet bekend in welke mate dit stereotype een rol speelt in de rapportage van angsten (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998). Het sekseroltype houdt in dat de angsten van meisjes binnen de opvoeding meer worden getolereerd dan die van jongens. Zo'n sekserolstereotype uit zich in het feit dat jongens het algemeen moeilijker hebben dan meisjes om toe te geven dat ze bang zijn. Jongens moeten zich masculien en stoïcijns gedragen, terwijl meisjes mogen en soms zelf worden aangemoedigd om hun emoties en kwetsbaarheden te tonen. Daardoor ervaren ze minder moeite om toe te geven dat ze bang zijn (Valkenburg, 2008). Er is nog weinig bijkomend onderzoek gedaan naar de beleving van angsten bij jongens en meisjes. Uiten jongens enkel hun angsten niet of beleven ze ook de angsten in mindere mate dan meisjes?

Van nature angstig

Ieder kind is sowieso kwetsbaar voor traumatische nieuwsberichten. Maar kinderen die 'van nature' reeds angstig zijn, zijn gevoeliger voor beangstigende nieuwsberichten (Adriaenssens, 1999). Deze kinderen kenmerken zich door een telkens terugkerende neiging om angstig te reageren (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998).

Empathisch vermogen

Nieuws kan kinderen op twee manieren van streek brengen, ten eerste via de directe confrontatie met nieuwsbeelden en ten tweede via empathie (Wilson, 2008). Empathie is een vermogen dat zich sterk ontwikkelt gedurende de kindertijd. Pas rond de leeftijd van een jaar of acht zijn ze in staat zich volledig in te leven in anderen, waaronder bijvoorbeeld de mediafiguren. Het gaat dan over meer dan het enkel herkennen van simpele emoties (blijheid, verdriet, boosheid, angst) zoals bij vierjarige kinderen. Als een kind beschikt over empathie kan dit een aanzet geven tot angst. Kinderen kunnen angst krijgen door het observeren van de angstige reacties van anderen, bv: van de ouders die mee het nieuwsbericht waarnemen, slachtoffers die getuigen op televisie, nieuwslezers... (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998).

Deze ontwikkelingsverschillen in empathie kunnen een grote invloed hebben op de manieren waarop kinderen angst krijgen van media. Een studie van Wilson en Cantor uit 1985 bevestigt dit. Er werd ontdekt dat de manier waarop kinderen bang worden gemaakt door de media verschilt tussen enerzijds kinderen van drie tot en met vijf jaar en anderzijds oudere kinderen. Kinderen kregen twee verschillende versies van een videoband te zien. Via de eerste versie, die een grote zoemende bij toonde, konden kinderen bang worden via directe ervaring. Dit is

een eerste manier waarop nieuws kinderen kan van streek brengen. Via de tweede versie, die een jongen liet zien die bang werd van de grote zoemende bij, konden kinderen bang worden via observationeel leren. Dit is een tweede manier waar het nieuws kinderen kan van streek brengen, door middel van empathie. De studie toonde aan dat de oudere kinderen van de beide versies even bang werden. De jongere kinderen werden echter voornamelijk bang van de versie waarin de bij direct werd vertoond, en minder van de versie waarmee ze via observationeel leren bang zouden kunnen worden. Dit komt doordat hun empathisch vermogen nog onvoldoende is ontwikkeld (Wilson & Cantor, 1985).

Cognitief ontwikkelingsniveau van de toeschouwer

Tot slot wordt angst beïnvloed door de leeftijd van het kind, maar dan vooral door het bijhorende cognitief ontwikkelingsniveau. Met het stijgen van de leeftijd, stijgt het cognitief ontwikkelingsniveau. Dit zorgt voor een verschil in de intensiteit van de angsten (Valkenburg, 2008). Hoe ouder het kind wordt, hoe meer de angsten toenemen (Wilson, 2008). Daarnaast bepaald het mee voor welk type inhoud kinderen schrik hebben (Valkenburg, 2008).

5. ONTWIKKELINGSPSYCHOLOGISCH PERSPECTIEF: WAT IN HET NIEUWS CHOQUEERT KINDEREN?

Welke typen media-inhoud roepen angst op? Om daarop in te gaan bekijken we dit vanuit het perspectief van de ontwikkelingspsychologie. De ontwikkeling van kinderen kan worden ingedeeld in een aantal fases die elk getypeerd worden door specifieke gedrags- en cognitieve eigenschappen (Lemish, 2007; Valkenburg, 2008). Zowel de normale kinderangsten als angsten die via de choquerende nieuwsberichten ontstaan, zijn sterk afhankelijk van het cognitieve ontwikkelingsniveau van kinderen. De thema's die kinderen overstuur maken verschillen daarom per leeftijdscategorie en de angst veroorzaakt door televisienieuws neemt toe met de leeftijd (Wilson, 2008).

4.1 VAN TWEE TOT ZEVEN JAAR: FANTASTISCH?

Kinderen van twee tot zeven jaar gebruiken hun geheugen steeds meer om voorspellingen te doen (Als dit..., dan dat...). Dit zorgt ervoor dat er niet enkel angsten ontstaan voor concrete dingen, maar ook voor ideeën. Kinderen krijgen schrik van dingen die zouden kunnen gebeuren (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998).

Daarbij hebben peuters en kleuters ook een enorme fantasiewereld, waarin werkelijk alles mogelijk is. Net omdat peuters en kleuters nog niet duidelijk het onderscheid kunnen maken

tussen fantasie en werkelijkheid, kunnen tekenfilms hen net zo bang maken als programma's met mensen van vlees en bloed. Het gaat dan om de angst voor fantasievolle gevaren, dit zijn gebeurtenissen die niet in de werkelijkheid kunnen gebeuren. Zoals fantastische of magische wezens; monsters, geesten en heksen (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998).

Aansluitend hierbij wijst een onderzoek uit dat kinderen tot zeven jaar weinig aandacht geven aan de motieven van mediafiguren. Als een mediafiguur er angstaanjagend uitziet, maar geen enkel kwaad in zich heeft, kan hij voor jonge kinderen toch zeer angstaanjagend zijn. (Valkenburg, 2008)

4.2 VAN ZEVEN TOT TWAALF JAAR: REALISTISCH

Kinderen vanaf zeven jaar hebben reeds een redelijk goed onderscheid tussen fantasie en werkelijkheid. Dit is te merken aan hun angsten. Vergeleken bij vijf- en zesjarige kinderen is de angst voor fantasievolle gevaren zoals monsters bij zeven- en achtjarigen al met een derde tot de helft afgenomen. De typische peuter- en kleuterangsten worden vervangen door angsten van een andere orde. Vanaf dat moment worden kinderen weliswaar nog wel bang van fictieve media-inhouden, maar die moeten dan wel in het echte leven kunnen gebeuren (Valkenburg, 2008).

Het meer volwassen begrip van het onderscheid tussen fantasie en werkelijkheid, zorgt voor een verhoogde emotionele respons op thema's die gaan of lijken op realistische gebeurtenissen. Doordat ze weten dat het kan gebeuren in het echte leven (Baeten, Kyndt, Sierens, & Struyven, 2009). Zo zijn veelvoorkomende angsten bij kinderen van zeven tot twaalf jaar de angst voor ziekte en lichamelijke verwonding en de angst om mensen te verliezen van wie ze houden. Realistische bedreigingen, misdaden, geweld en gevaren uit het nieuws trekken hun aandacht, zoals ongelukken, ontvoeringen, inbraken, bombardementen en natuurrampen. Kinderen kunnen dan overstuur raken van beelden van bloed en lijken, maar ook van beelden van emotionele mensen die huilen of schreeuwen (Walma van der Molen, 2004). Een ander typisch verschijnsel bij deze leeftijdsgroep is dat nieuwsberichten waarin kinderen of gezinnen slachtoffer zijn ook veel schrik opwekken. Dit komt doordat kinderen op die leeftijd zich kunnen identificeren met de slachtoffers van tragische gebeurtenissen (Wilson, 2008).

Ondanks dat deze leeftijdsgroep schrik heeft van dezelfde onderwerpen, toonde een onderzoek aan dat jonge kinderen (7-10 jaar) vooral angst krijgen bij het zien van

choquerende beelden, terwijl kinderen vanaf tien jaar angst krijgen door de verbale elementen van het nieuwsbericht (Walma van der Molen & Valkenburg & Peeters, 2002).

4.3 VANAF TWAALF JAAR: ABSTRACT, ABSTRACTER, ABSTRACTST

Op het vlak van nieuwsberichten ontwikkelen tieners van deze leeftijd angsten over abstracte onderwerpen, zoals politieke en economische kwesties, de situatie in de wereld, oorlogen en nucleaire wapens, het broeikas-effect (Valkenburg, 2008). Voor dit soort abstracte onderwerpen is een zekere kennis en ervaring nodig, die bij twaalfjarigen reeds aanwezig is. Ze zijn beter in staat abstracte begrippen zoals terrorisme en ontvoering te begrijpen. Twaalfjarigen kunnen daardoor het gevaar reeds aanvoelen. Hierin herkennen we duidelijk het formeel operationele stadium van Piaget, waarbij het denken los komt van het concrete, maar wordt gekenmerkt door abstractie (Wilson, 2008).

Naast de nieuwsberichten geldt hetzelfde voor films. Een voorbeeld is de film *The Day After* (1983) over een nucleaire aanval op een Amerikaanse gemeenschap. Toen deze film in Amerika op de televisie kwam, maakten veel ouders zich zorgen over de reacties van hun jonge kinderen (Valkenburg, 2008). Uit onderzoek van Cantor en collega's (1986) bleek echter dat kinderen vanaf twaalf jaar veel meer van slag waren door deze film dan jonge kinderen (onder de 12 jaar) (Cantor, Wilson, & Hoffner, 1986).

Een bepaalde inhoud van het nieuws kan dus voor angsten zorgen op basis van het cognitief ontwikkelingsniveau. Maar wanneer is er sprake van angst bij een kind? Met andere woorden hoe wordt angst herkend bij kinderen?

6. HERKENNEN VAN ANGST BIJ KINDEREN

Eens kinderen in aanraking komen met het nieuws, het maakt niet uit op welke manier, kunnen ze dit via verschillende reacties uiten. Op die manier kan worden gemerkt dat het kind ergens mee zit, zich slecht in zijn vel voelt, zich angstig voelt. De reacties kunnen worden onderverdeeld in drie componenten: lichamelijke, cognitieve en gedragsmatige.

6.1 LICHAAMELIJKE KLACHTEN

Hieronder vallen alle symptomen waarbij er iets fysiek in het lichaam verandert, zoals zweten, klamme handen, brok in de keel, hartkloppingen, braken, buikpijn, trillende knieën, gespannen, ... Een secundaire lichamelijke klacht kan vermoeidheid zijn omwille van het

moeilijk kunnen inslapen, nachtmerries,... (Scholing & Braet, 2002; Garber, Garber, & Spizman, 1995).

6.2 COGNITIEVE KLACHTEN

Onder cognitieve klachten wordt het (terug)denken aan de gebeurtenis verstaan. Dit kan door zich zorgen te maken, te piekeren en door het gebeuren te herbeleven. Beide worden hier verder uitgelegd.

Zorgen en gepieker

Onder cognitieve klachten rangschikken we de gedachten van het kind, zoals: ‘Wat gaat er nu met ons gebeuren?’, ‘Wat moeten we doen als er wordt ingebroken bij ons thuis?’,... Deze gedachten kunnen eenmalig zijn, maar kunnen ook overgaan tot constant piekeren (Scholing & Braet, 2002). De gedachten van het kind slaan dan als het ware op hol, er is enkel nog oncontroleerbare aandacht voor zorgen en gepieker (Elloitt, 2006).

Herbeleven van het gebeuren

Het kan ook zijn dat het kind cognitieve klachten ervaart doordat het nog voortdurend aan de gebeurtenis terugdenkt, dit noemen we het herbeleven van het gebeuren. Een van de meest voorkomende vormen van het herbeleven van angstige gebeurtenissen, is het hebben van akelige dromen. Het gaat dan over korte dromen of nachtmerries. Typisch aan deze akelige dromen is dat het kind de situatie precies aan den lijve ondervindt. Kinderen kunnen het gebeuren ook herbeleven door het telkens opnieuw zien van de angstaanjagende beelden uit het nieuws. Je kan dit vergelijken met dagdromen. Een andere vorm van herbeleven is het naspelen van de fragmenten uit het nieuws in spelletjes. Door deze nieuwsfragmenten te hernemen en steeds weer over te doen probeert het kind de angst te overwinnen. Ook bij stille kinderen kan hun herbeleving worden herkend. Dit kan worden opgemerkt in hun tekeningen, knutselwerkjes, boetseerwerkjes, ... Door te kijken naar wat ze maken, kan de beleving van sommige kinderen beter worden begrepen. (Adriaenssens, 1999).

6.3 GEDRAGSMATIGE KLACHTEN

Enkele voorbeelden van gedragsmatige klachten zijn huilen, weglopen, het vermijden van bepaalde plaatsen en situaties, prikkelbaar gedrag vertonen,... De laatste twee worden hieronder kort toegelicht (Scholing & Braet, 2002).

Vermijding

Een reactie die kan worden opgemerkt als het kind angst ervaart, is dat het de plaats, situatie, ... vermijdt waar het nieuwsfragment plaatsvond. Het kind vertoont dan angstig gedrag door datgene wat hem/haar angstig maakt te vermijden. Het kind zal er alles aan doen om aan die bepaalde plaats, situatie, ... te ontkomen (Elliott, 2006; Garber, Garber & Spizman, 1995). Er is een daling in interesse en er speelt een negatiever gevoelsleven. Ze hebben plots minder zin om te spelen of om andere dingen te doen die ze doorgaans leuk vinden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een nieuwsbericht van een attractie dat vastzit: het kan dan zijn dat het kind niet meer op die attractie zal willen. Op die manier wordt de confrontatie met de onaangename herinnering rechtstreeks vermeden. Het vermijden van de angst kan op die manier ontsporen tot een algemene angst om kwetsbaar te zijn. Soms gaat dit zodanig ver dat een kind zich terug vastklampt aan een ouder en hervalt in het gedrag van een jonger kind, met als kenmerken bedplassen, duimzuigen, zich weer volledig laten verzorgen, ... (Adriaenssens , 1999).

Prikkelbaar

Een andere reactie die kan worden verwacht als het kind angst ervaart, is wanneer het prikkelbaar gedrag vertoont. Zo'n verhoogde prikkelbaarheid uit zich door hevig schrikken, het steeds op zijn hoede zijn, slaapproblemen hebben en overrompeld worden door hevige angstgevoelens. In de klas merkt men de gevolgen van prikkelbaarheid op in een daling van concentratie en aandacht (Elliott,2006). De schoolresultaten wisselen heel sterk, eens goed en dan weer super slecht. Het komt eerder zelden voor dat ze verbeteren. Anderzijds kunnen kinderen ook net harder gaan studeren om niet aan de negatieve gebeurtenis te moeten denken en ze zo te vergeten. (Adriaenssens , 1999).

Er zijn heel wat symptomen waar je angst bij kinderen kan aan herkennen. Het is niet zo dat, indien het kind niet kan worden toegewezen aan één van deze angstuïtingen, het daarom geen angst ervaart. Niet alle kinderen vertonen deze bovenstaande reacties. Soms hebben ze nergens last van, halen ze even goede punten als voordien, of reageren ze niet op een andere manier dan gewoonlijk. Dit maakt het heel complex. Soms ervaren kinderen dus angst terwijl ze helemaal symptomenvrij zijn. Het kan soms jaren duren vooraleer het eerste symptoom verschijnt (Adriaenssens , 1999).

Gelukkig kunnen er tal van effectieve geruststellingsstrategieën worden aangeleerd om op die manier angst te reduceren. Er bestaan verschillende strategieën om angsten die kinderen

overhouden na het zien van schokkende nieuwsonderwerpen te voorkomen of te verminderen. Deze strategieën kunnen door kinderen gehanteerd worden om zichzelf gerust te stellen. Daarnaast kunnen ouders die technieken toepassen om hun kinderen gerust te stellen.

7. EFFECTIEVE GERUSTELLINGSSTRATEGIEËN VANUIT KINDEREN ZELF

We zagen voorafgaand dat de cognitieve ontwikkeling een rol speelt bij welke onderwerpen kinderen uit het nieuws angstaanjagend vinden. Daarnaast kan de cognitieve ontwikkeling worden gebruikt om na te gaan op welke manier kinderen kunnen geholpen worden bij het omgaan met choquerende nieuwsberichten. Daarbij kan worden nagegaan welke coping strategie ze het beste gebruiken om de angsten te reduceren (Bryant & Oliver, 2009; Cantor & Wilson, 1988).

Afhankelijk van de leeftijd van het kind, kan er gebruik gemaakt worden van één van beide types geruststellingstrategieën: de cognitieve en de niet cognitieve strategieën:

De cognitieve strategieën hebben betrekking op het wegdenken van de angsten. Dit kan door bijvoorbeeld zichzelf voor te houden dat wat ze zien maar verzonnen is. Zo kan je bloed op televisie gaan zien als verf of ketchup. Of ze zeggen tegen zichzelf dat ze te groot zijn om bang te zijn. Ze gebruiken met andere woorden een verbale uitleg om de angst te verminderen. Dit is echter niet altijd van toepassing op het nieuws, maar meer algemeen bij choquerende zaken op televisie. Toch is er een cognitieve strategie gevonden voor mediagevaar van realistische beelden, zoals nieuwsberichten. Kinderen zullen namelijk een verklaring geven die de ernst van de waargenomen bedreigende beelden minimaliseert, waardoor de beelden minder bedreigend overkomen dan ze werkelijk zijn (Bryant & Oliver, 2009).

Niet-cognitieve strategieën bestaan uit fysieke interventiestrategieën, zoals de ogen sluiten (Wilson, 1989), achter de zetel kruipen of de televisie gewoon uitdoen (Bryant & Oliver, 2009). Daarnaast bestaan niet-cognitieve strategieën ook uit sociale interventiestrategieën, zoals bij de ouders op schoot gaan zitten of een pop of knuffel pakken. De niet-cognitieve strategieën zijn dus toepasbaar op zowel het nieuws als op andere media. Het zijn relatief automatische handelingen, waarbij er geen gebruik gemaakt wordt van het verbale informatieproces (Bryant & Oliver, 2009).

Ontwikkelingsverschillen in het informatieverwerkingsproces zorgen ervoor dat, afhankelijk van de leeftijd van het kind, er verschillende effectieve strategieën zijn ter preventie van angst of het verminderen van angst. Jonge kinderen maken vooral gebruik van de niet-cognitieve strategieën. Vanaf een jaar of zeven gebruiken kinderen vooral cognitieve strategieën om zichzelf gerust te stellen. Deze vragen al wat complexe mentale processen.

Verschillende onderzoeken tonen dit aan. Zo is er een studie waarin werd gevraagd naar wat kinderen van zeven tot en met twaalf zoal doen als ze iets engs zien op de televisie. De conclusie van dit onderzoek was dat kinderen van zeven tot en met acht jaar meer de niet-cognitieve strategieën gebruiken, in het bijzonder specifiek de fysieke strategieën. De elf tot en met twaalf jarigen daarentegen, gebruiken en verkiezen eerder de cognitieve strategieën (Wilson et al., 1987; Harrison & Cantor, 1999).

Zoals hierboven reeds vermeld, kan een verklaring van de effectiviteit worden gevonden in de cognitieve ontwikkeling van de kinderen. Zo zullen jonge kinderen vooral angst krijgen bij het zien van choquerende beelden, terwijl kinderen vanaf tien jaar angst krijgen door de verbale elementen van het nieuwsbericht (Walma van der Molen & Valkenburg & Peeters, 2002). Daarom helpt de niet-cognitieve strategie ‘de ogen sluiten’ enkel bij jonge kinderen (Wilson, 1989).

Deze strategieën passen kinderen vooral zelf toe om zichzelf gerust te stellen, er bestaan echter ook strategieën die kunnen toegepast worden door derden, bijvoorbeeld de ouders.

8. ALGEMENE MANIEREN OM KINDEREN GERUST TE STELLEN BIJ GEWELDDADIG NIEUWS

Zoals eerder vermeld in de algemene situering is het van belang om in te zien dat volwassenen zelf niet verantwoordelijk zijn voor wat er in de wereld gebeurt. Echter wel over de manier hoe ze daarmee omgaan (Scaut & De Soir, 2016). Daarbij kan er een onderverdeling worden gemaakt in aan te raden en af te raden tips.

8.1 AAN TE RADEN

Eerst en vooral worden opnieuw dezelfde strategieën aangeraden als diegene die kinderen gebruiken om zichzelf gerust te stellen. Er zijn opnieuw de niet-cognitieve strategieën, met daarin de fysieke strategieën, en er zijn de cognitieve strategieën. Afhankelijk van de leeftijd

van het kind, gaat de voorkeur naar één bepaalde strategie (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998).

Ouders van jonge kinderen (vijf tot en met zes jaar) gebruiken het vaakst de niet-cognitieve strategieën, in het bijzonder fysieke strategieën om hun kind gerust te stellen. Dit kan door een kind op de schoot te nemen en een knuffel te geven (Bryant & Oliver, 2009). Deze strategieën werken ook effectief bij kleuters. Daar ze het onderscheid tussen fantasie en werkelijkheid nog niet kennen, heeft het weinig zin om uit te leggen dat iets verzonnen is. Als jonge kinderen nachtmerries hebben over bijvoorbeeld monsters of enge beesten, helpen ‘magische’ oplossingen als een toverspreuk die monsters afschrikt of een grote knuffel op wacht bij de deur vaak het best (Valkenburg & Walma van der Molen, 1998).

De cognitieve strategie passen vooral ouders van oudere kinderen (elf tot en met twaalf jaar) toe. De strategie helpt met het weg denken van de angst. Aan de hand van verbale uitleg wordt angst bij kinderen gereduceerd (Bryant & Oliver, 2009). Deze is vooral van toepassing op televisie in het algemeen. Ouders kunnen kinderen geruststellen door te vertellen dat dit op televisie is en niet in het echt kan gebeuren. Bij nieuwsberichten is het effectief om eerst een duidelijk contextueel kader te schetsen, en vervolgens een verklaring te geven die de mate van gevaar minimaliseert (Walma van der Molen, 2004). Door de cognitieve strategieën, kan dit er wel toe leiden dat kinderen tijdelijk gaan denken dat alles wat op televisie komt verzonnen is, dus ook documentaires en het nieuws. Dit is normaal, dit hoort bij het proces waarbij kinderen langzaam het juiste onderscheid leren maken tussen media-inhouden die werkelijk zijn en degene die dat niet zijn (Cantor, 1996).

Naast de cognitieve en niet-cognitieve strategieën, zijn er nog heel wat tips om kinderen gerust te stellen. Zo is het bij sommige onderwerpen zoals kinderontvoeringen of kindermisbruik altijd goed om aan kinderen te vertellen dat de daders ziek of niet in orde zijn, dat deze gebeurtenissen niet vaak voorkomen en door te verzekeren dat het desbetreffende gevaar niet thuis of in de buurt kan gebeuren (Valkenburg, 2008). Als deze strategieën niet relevant zijn, bijvoorbeeld omdat het gevaar wel dichtbij is of kan komen, dan wordt aanbevolen extra voorzichtig te zijn met het televisienieuws, altijd op vragen van kinderen in te gaan, en om de aandacht van kinderen af te leiden door deze te richten op enige positieve aspecten van de gebeurtenissen, bijvoorbeeld op de heldhaftige rol van hulpverleners (Valkenburg, 2008).

Een volgende tip is het beperken van de uiting van eigen zorgen en angsten in bijzijn van kinderen (Valkenburg, 2008). Want via empathie nemen kinderen indirect de angst en zorgen over het desbetreffende nieuws van hun ouders over. Kinderen zien hun ouders als machtige probleemoplossers die hen beschermen tegen gevaar. Maar als de ouders angstig reageren op iets in het nieuws en de kinderen merken dit op, dan voelen ze aan dat er gevaar bestaat, en kunnen ze zelf ook angstig worden. Stel er is een nieuwsbericht over een ontvoering door een kinderlokker. Volwassenen zijn er zich van bewust dat er een eventueel risico is. Ook jonge kinderen kunnen aanvoelen dat volwassenen zich onzeker voelen bij die ontvoeringen. Daardoor kan een kind bang worden en niet meer naar school durven te gaan. De angst van het kind komt dan ook overeen met die van volwassenen. Belangrijk is daarbij dat de volwassenen toegeven dat ze ook eens bang zijn, maar ook het kind geruststellen door er aan toe te voegen, dat iedereen nu extra voorzichtig en waakzaam is. Het kind moet dan de angstpiek ervaren door naar school te gaan en zo ondervinden dat men toch nog veilig kan zijn in de gevaarlijke wereld (Garber, Garber, & Spizman, 1995).

8.2 AF TE RADEN

Naast alle aan te raden strategieën die kunnen worden toegepast, zijn er ook een aantal zaken die beter niet worden gedaan. Indien er sprake is van angsten door het nieuws en het doel is om op een effectieve manier de kinderen gerust te stellen en hen helpen hun angsten te overwinnen, dan is het zeker niet verstandig die angsten te ontkennen. Ontkennen heeft immers een averechts effect, namelijk dat kinderen kunnen beginnen lijden onder hun angsten. Hun leven verliest aan kwaliteit en vreugde en ze kunnen geen plezier meer beleven aan normale dingen in het leven (Benoit & Persoons, 2011).

Ook het negeren van de angsten is geen goed idee, alhoewel sommige volwassenen denken dat dit een verstandige oplossing is. Ze houden zichzelf voor dat het gaat om een tijdelijke angst en het kind er vanzelf wel overheen groeit. Te doen alsof angsten er niet zijn, kan worden vergeleken met het negeren van een koorts van 38 graden. In beide gevallen heeft het kind een probleem dat kan spontaan overgaan als er niets aan wordt gedaan, maar dat ook kan verergeren (Sarafino & Armstrong, 1986).

Negeren kan zich ook uiten in het negeren van de nieuwsberichten. Ouders gaan dan hun kinderen afschermen van verschillende kanalen media (televisienieuws, radionieuws...). Dit meestal uit bescherming, ze vinden het dan niet pedagogisch verantwoord deze vreselijke

beelden te laten zien. Maar het is net omgekeerd: kinderen worden het best bewust gemaakt over het feit dat er in de wereld nogal wat mensen rondlopen die gevaarlijke dingen doen, ze hebben daarvoor deze info nodig. Dit moet wel op zo'n manier gebeuren dat het zinvol is voor het kind; de beelden mogen zeker het kind niet traumatiseren. Risicofactoren voor het verkeerd omgaan met het tonen van nieuwsberichten zijn vooral van toepassing als het kind in zijn eentje televisie kijkt en als er niet veel gepraat wordt in het gezin. Op die manier kan het kind geen vragen stellen en krijgt het niet de nodige uitleg en geen reacties van volwassenen (Walma van der Molen, 2004).

Jammer genoeg hebben niet alle ouders daar tijd voor. Het is niet altijd even haalbaar om mee televisie kijken, slechts minder dan de helft van de ouders van basisschoolkinderen kijkt regelmatig samen met hun kind televisie (Van Lil & Vooijs, 1989). Gelukkig gaat het om algemene strategieën, wat inhoudt dat iedereen deze kan toepassen. Daarom kan de focus alsook gericht worden op leerkrachten. In het volgende deel wordt er stil gestaan bij enkele tips voor het omgaan met choquerend nieuws specifiek in de klas.

9. HANDVATTEN BIJ CHOCQUERENDE NIEUWSBERICHTEN IN EEN KLASCONTEXT

9.1 IS ER EEN LEERKRACHT IN DE ZAAL?

Een belangrijke invloedsfactor is de aanwezigheid van volwassenen en dan vooral van hun reacties tijdens het bekijken van televisie. Door samen naar een aflevering van Karrewiet te kijken in de klas of door het nieuws te beluisteren op de radio, wordt aan mediaopvoeding gedaan. Daarbij is het van belang om op de juiste manier commentaar op de gewelddadige beelden te geven. Pas dan worden de negatieve effecten verzacht of zelfs opgeheven (van der Molen & Valkenburg, 1998).

Wat zijn dan die gepaste commentaren? Bijvoorbeeld als volwassene te laten horen wat je denkt, om het even of het nu gaat over iets wat je goed of slecht vindt (Cantor & Wilson, 1988). Een volwassene vertegenwoordigt op die manier de norm over wat goed of slecht is, zodanig dat de boodschappen op die manier worden versterkt of geneutraliseerd. Interactie met een leerkracht is van wezenlijk belang bij het verwerven van kennis. Leerkrachten beschikken reeds over meer cognitieve vaardigheden en zijn meer wereldwijd dan kinderen (Fleming & Thorson, 2008). Leerkrachten helpen kinderen door middel van hun reacties

kritisch te kijken naar de actualiteiten, waarbij ze keuzes kunnen maken in wat zij willen geloven en weten. Door het bekijken van de actualiteit alleen, komt de leerling niet tot datzelfde effect, daarvoor is de leerkracht nodig (Adriaenssens, 1999; Verloop & Vermunt, 1999 ; Fleming & Thorson, 2008).

Oudere kinderen vinden het dan ook fijn als volwassenen meekijken naar het nieuws omdat ze dan direct om verklaringen kunnen vragen of kunnen discussiëren over de gepresenteerde onderwerpen (Cantor & Wilson, 1988). Een kind dat nieuwsberichten ziet en hoort, begrijpt daarom niet meteen alles. Zo kan er een land ter sprake zijn waar er iets gruwelijks is gebeurd, terwijl het kind misschien geen idee heeft of het om een land veraf of dichtbij gaat. Daarnaast kunnen gebeurtenissen ook verkeerd geïnterpreteerd worden door kinderen. Bijvoorbeeld: kinderen zien een arrestatie op televisie en begrijpen dit niet: ze gaan er misschien van uit dat iemand zomaar in een wagen wordt geduwd. Volwassenen kunnen in beide situaties voor verduidelijking zorgen (Garber, Garber, & Spizman, 1995).

De leerkracht kan daarnaast ook zorgen voor bepaalde onderwijsactiviteiten, waardoor leereffecten worden bereikt en de leerling daadwerkelijk iets bijleert van het nieuws (Hoy, Hughes & Walkup, 2008).

9.2 LEEREFFECTEN EN PASSENDE ONDERWIJSACTIVITEITEN

Als leerkrachten op een correcte manier het nieuws overbrengen, kunnen er leereffecten ontstaan bij de leerlingen. Dan is er sprake van een permanente verandering in het gedrag van leerlingen omwille van bepaalde ervaringen (Hoy, Hughes & Walkup, 2008). We kunnen drie leereffecten onderscheiden die elk met verschillende onderwijsactiviteiten worden bereikt: cognitieve, metacognitieve en affectieve leeractiviteiten.

Ten eerste zijn er de cognitieve leeractiviteiten, deze hebben betrekking op leeractiviteiten waarbij basiskennis verandert en nieuwe kennis wordt opgedaan. De leerkracht kan dan kiezen voor bijvoorbeeld volgende onderwijsactiviteiten: het verduidelijken van de nieuwe informatie uit het nieuws, moeilijke begrippen uitleggen, bepaalde locaties benoemen,... (Verloop & Vermunt, 1999).

Het volgende zijn metacognitieve leeractiviteiten. Dat zijn handelingen, zoals controleren of leerlingen het begrijpen, mee zijn met wat verteld wordt,... waarmee het

leerproces gestuurd wordt. Zo'n onderwijsactiviteiten bestaan uit het stellen van vragen om hen bewust te maken van de mogelijk nieuwe informatie (Verloop & Vermunt, 1999).

Ten slotte zijn er nog de affectieve leeractiviteiten, deze omvatten de omgang van een leerling met zijn emoties die het leerproces beïnvloeden. Voor de affectieve (denk)activiteiten probeert de leerkracht variatie aan te bieden en eventueel pauzes in te bouwen. Zo kan de leerkracht leerlingen geruststellen na het kijken van schokkende actualiteiten. (Verloop & Vermunt, 1999).

In deze voorbeelden behoudt de leerkracht de controle over het leerproces. Echter, er kan ook gekozen worden om de controle aan de leerlingen te geven door bijvoorbeeld met elkaar vragen te bedenken over de bekeken actualiteiten (Verloop & Vermunt, 1999). Bij deze (didactische) keuzes voor onderwijsactiviteiten geldt de voorwaarde dat de leerkracht zelf ook goed op de hoogte is van het domein. Dit betekent dat hij de achtergronden van de actualiteiten dient te kennen. Deze basiskennis heeft hij nodig voor het omgaan met actualiteiten in zijn vak (Witfelt, 2000).

9.1 ALGEMENE TIPS BIJ HET BEKIJKEN VAN EEN NIEUWSFRAGMENT

Tijdens het bekijken van de nieuwsuitzending worden kinderen beter niet vooraf gewaarschuwd voor wat er komen zal, omdat kinderen dan vaak extra bang worden (Cantor & Wilson, 1988). Ten slotte is het beter, indien realistisch, een goede afloop van een angstaanjagende gebeurtenis te voorspellen, om zo de impact van een schokkend item zo klein mogelijk te houden. In het geval van grote rampen is het volgens Barbara Wilson goed om kinderen beperkt bloot te stellen aan televisie en hen de mogelijkheid te geven constructieve gesprekken te voeren met een volwassene (Wilson, 2008).

Dit alles is de ideaalsituatie, waarnaar gestreefd wordt. Maar in welke mate is het onderwijs daar reeds mee bezig? Wat vertellen de leerplannen en eindtermen in verband met actualiteit in het onderwijs?

10. SITUATIE DE DAG VAN VANDAAG IN HET VLAAMS ONDERWIJS

In het onderwijs bestaan twee belangrijke termen, als het gaat om nieuws in de klas. Mediawijsheid en wereldburgerschap:

Mediawijsheid houdt in dat er gebruik wordt gemaakt van media zoals kranten, Karrewiet,... maar dat deze ook worden begrepen. Nieuws-en informatiegeletterdheid is een specifiek onderdeel van mediawijsheid. Waarbij er kritisch wordt omgegaan met nieuws en informatie. Het niet zomaar van alles aannemen, maar steeds nagaan in hoeverre iets te vertrouwen is (Nieuws in de Klas, 2018).

Wereldburgerschap focust zich meer op het vormen van een mening. Waarbij er wordt nagedacht over de situaties in de wereld, zowel dichtbij als veraf. Leerlingen dienen vragen te stellen, antwoorden te zoeken, actie te ondernemen, de context in kaart te brengen,... Leerlingen zijn kortom wereldburgers, betrokken bij wat er in de wereld gebeurt (Nieuws in de Klas, 2018).

Aan de hand van verschillende eindtermen worden deze twee termen betrokken in het lessenpakket (Nieuws in de Klas, 2018).

Het lijkt dat het onderwijs vooral nadruk legt rond het cognitieve domein. Het schoolgerichte, met de focus om te leren. Echter, lijkt weinig te worden stilgestaan bij het affectieve: de gevoelens die zo'n nieuwsberichten oproepen, daarover kunnen praten met klasgenoten,...

ONDERZOEKSVRAGEN

In de literatuurstudie is al heel wat besproken, het schetst een beeld van de impact van choquerende nieuwsberichten op kinderen. Er werd gekeken naar de verschillende strategieën en technieken die er voorhanden zijn om kinderen gerust te stellen. Langzaam werd hierbij van het algemeen didactische overgaan tot de focus in de klascontext. Tot slot werd een blik geworpen op hoe het er nu aan toe gaat, de dag van vandaag in het onderwijs.

Dit alles is vanuit het perspectief geschreven van onderzoekers, experts in het domein van mediawijsheid en mediaopvoeding,... Maar hoe denken kinderen er zelf over? Is er een verband met de aangegeven wetenschappelijke literatuur?

Via volgende onderzoeksvragen wordt daar dieper op ingegaan:

- “Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op lagere schoolkinderen?”
- “Welke onderwerpen halen lagere schoolkinderen aan als choquerend?”

- “Wat zijn de redenen waarom lagere schoolkinderen niet praten over choquerende nieuwsberichten met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,...)?”
- “Wat zijn de wensen van lagere schoolkinderen om met choquerende nieuwsberichten om te gaan in de klas?”

Aan de hand van deze bachelorproef hoop ik, zoals eerder vermeld in de algemene situering, dat leerkrachten op een door leerlingen gewenste manier extra stil staan bij de actualiteit. Met de hoop dat er daardoor herkenning wordt gecreëerd onder de leerlingen. Hen het gevoel geven dat het normaal is angstig, boos, verdrietig,... te zijn en dat ze niet alleen zijn. Wat een verdere stimulans kan bieden om er meer over te praten met klasgenoten, leerkrachten, ouders,...

De hoofdonderzoeksvraag en deelonderzoeksvragen worden beantwoord aan de hand van het bevragen van leerlingen via een focusgroep. Met drie verschillende focusgroepen wordt stilgestaan bij het thema. Aan de hand van verschillende activiteiten, waaronder collage maken, brainstormen, stellingen,... wordt een antwoord verkregen op de vragen. Het gaat dus om een kwalitatief onderzoek. Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat er rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind. Dit door mijn doelgroep op te splitsen in drie subgroepen: een groep leerlingen van de eerste graad, een groep van de tweede graad en een groep van de derde graad. De voorkeur gaat uit naar een focusgroep om de onderlinge interacties op te merken. Door de kinderen naar elkaar te laten luisteren kunnen ze daarbij aangeven of ze het er al dan niet mee eens zijn. Dit zorgt voor een goed beeld van informatie.

Enkele weken voor de start van de focusgroep, wordt er een vragenlijst ingevuld door ouders. De vragenlijst is een vorm van vooronderzoek om na te gaan hoeveel leerlingen het journaal volgen, zich vragen stellen, angstig zijn ... Dit geeft een bijkomend idee van het kijkgedrag bij kinderen. Daarnaast heeft het als doel om leerlingen te rekruteren voor de focusgroepen. De nadruk ligt vooral op leerlingen die het nieuws volgden. De voorkeur gaat ook naar leerlingen die vragen stelden rond het nieuws en eventuele angst vertoonden. Zo wordt voorkomen dat een focusgroep bestaat uit leerlingen die het nieuws niet volgen.

Methode

DEELNEMERS

1. VOORONDERZOEK

Door te mailen naar directeurs/directrices van verschillende scholen wordt geprobeerd kinderen te bereiken. Indien de directie akkoord gaat, worden de vragenlijst, informed consent en nodige informatie via de leerlingen aan de ouders gegeven. De leerlingen brengen daarbij de vragenlijst en het informed consent terug mee naar school. In totaal vulden dertien ouders van de eerste graad, veertien van de tweede graad en éénentwintig van de derde graad de vragenlijst in.

2. EIGENLIJK ONDERZOEK

Op basis van de resultaten op de vragenlijst en het informed consent worden leerlingen geselecteerd om deel te nemen aan de focusgroep.

De geselecteerde leerlingen die deelnemen aan het onderzoek, kunnen in drie groepen ingedeeld worden, telkens bestaande uit acht leerlingen. Een groep leerlingen van de eerste graad uit basisschool de Leiebloem te Machelen. Een groep leerlingen van de tweede graad uit de Vrije basisschool Belgiek te Deerlijk. Ten slotte een groep leerlingen van de derde graad basisschool Biest te Waregem. In bijlage (1, boekje) vindt u de beschrijvende matrixen terug van de leerlingen.

Er werd gezorgd dat er zoveel mogelijk homogeniteit was binnen de focusgroep. Door middel van dezelfde leeftijd, het volgen van het nieuws, het stellen van vragen over het nieuws, zo veel mogelijk kinderen die angst ervaren ... In de hoop hiermee te bereiken dat kinderen zich herkennen in elkaars situatie en dat dit voor extra geruststelling en vertrouwen kan zorgen. Daarnaast wordt gezorgd voor heterogeniteit tussen de verschillende focusgroepen onderling, en dit vooral door met andere leeftijdsgroepen te werken.

1. VOORONDERZOEK

Voor het vooronderzoek wordt gebruik gemaakt van een korte, zelf opgestelde vragenlijst. De vragenlijst geeft antwoord of kinderen in aanmerking komen met het nieuws en of dit bij hen iets oproept (vragen, angst,..). De vragenlijst dient als korte drop-off, maar daarnaast is het van belang om enkele andere zaken te bevragen die de resultaten kunnen beïnvloeden zoals ontwikkelingsstoornis, of er thuis wordt gepraat over het journaal, of er vragen worden gesteld,... In bijlage (2, boekje) vindt u het sjabloon van de vragenlijst terug.

2. EIGENLIJK ONDERZOEK

Het eigenlijk onderzoek gebeurt door middel van drie focusgroepen. Via voorbereide activiteiten wordt getracht tot informatie te komen. Dit met enkele basisvragen, maar vooral door aan de slag te gaan met de info die de leerlingen meegeven.

Er wordt niet gebaseerd op een bestaand interview, focusgroep, ... Door middel van het bekijken van de literatuurstudie en onderzoeksvragen, wordt nagegaan welke info er dient te worden verkregen en hoe dit best wordt gedaan. Er wordt gebruik gemaakt van enkele typerende technieken voor focusgroepen aangegeven in Mortelmans (2017). Daarnaast wordt gepolst bij personen die met kinderen in aanraking komen (leerkrachten, ouders, ...) of de voorziene activiteiten haalbaar zijn voor de leeftijd van het kind. Het is zo dat de activiteiten en vragen worden aangepast aan hun leeftijd, hoe jonger het kind, hoe speelser. Maar ook bij de oudere kinderen, wordt het speels gehouden, zodanig dat ze het niet te saai en bedreigend vinden.

De focusgroep beperkt zich tot vier à vijf opdrachten, zodat het niet te veel wordt voor de leerlingen. De voorkeur gaat naar het dieper ingaan op minder materie, dan een oppervlakkig beeld krijgen. De subthema's die aan bod komen gaan over: welk nieuws hen negatieve gevoelens bezorgt, welke negatieve gevolgen ze ervaren, methoden/technieken om nieuws aan bod te laten komen in de klas, tips voor leerkrachten, redenen waarom ze liever niet praten over choquerende nieuwsberichten, ... Er wordt eerst algemeen gestart met het nieuws en hun ervaringen daarbij, om vervolgens steeds specifiek in te gaan op de klascontext en hoe dit daar het best wordt aangepakt. Naarmate de focusgroep vordert, hoe interessanter het zal worden. De relevantste activiteiten worden niet meteen in het begin geplaatst. Zodanig dat de leerlingen tegen de interessante activiteiten wat losser zijn, zich meer op hun gemak

voelen en daarom sneller en eerlijk hun mening zeggen. In het begin wordt ook niet meteen gestart met choquerende nieuwsberichten en angsten, verdriet, ... Dit komt misschien wat overweldigend over, daarom wordt een inleiding voorzien met stellingen omtrent kijkgedrag van nieuwsberichten in het algemeen. In bijlage (3, boekje) vindt u de uitgeschreven voorbereiding van de focusgroep.

Het is lastig om tijdens het gesprek te noteren wat de respondenten precies zeggen en het gaat heel snel, daarom worden van de focusgroep video-opnamen gemaakt. Die opnamen worden na afloop van het interview afgespeeld en de letterlijke uitspraken van de respondenten worden uitgeschreven (transcriptie). Die transcriptie is vervolgens nodig voor de kwalitatieve data-analyse.

PROCEDURE

1. VERLOOP

Hierbij volgt een schematische voorstelling van alle ondernomen acties voor het onderzoek.

Schematische voorstelling		
December 2018/Januari 2019	Februari 2019	April 2019
Vooronderzoek: Kwantitatief: vragenlijsten	Eigenlijk onderzoek: Kwalitatief: focusgroepen	Member checking

1. VOORONDERZOEK

Om de leerlingen te rekruteren worden er naar verschillende scholen mails verstuurd. Als scholen akkoord gaan, wordt er een informatiebrief, vragenlijst en informed consent afgegeven die door de ouders van de leerlingen uit één bepaalde graad worden ingevuld. Op basis van de teruggekregen toestemmingsformulieren en antwoorden op de vragenlijst, worden de leerlingen gekozen. De directie wordt op de hoogte gebracht van de gekozen

leerlingen. Zodat de directie de leerkrachten kan verwittigen en de leerlingen en hun ouders op de hoogte brengen.

2. EIGENLIJK ONDERZOEK

De directie zorgt ervoor dat enkele dagen voor het onderzoek de leerkracht kort wat informatie meegeeft over de focusgroep, wat ze mogen verwachten, wat ze meebrengen, wanneer dit zal door gaan, hoe lang het zal duren,... Het kan goed zijn dat ouders zelf ook al wat hebben verteld tegen hun kind(eren) bij het bekijken van de documenten.

Dan gaat de focusgroep zelf van start, die wordt gedaan door mezelf. De focusgroep gaat door op de scholen, dit maakt het praktisch haalbaar om iedereen bijeen te brengen. Er wordt een apart lokaal voorzien door de school. De leerlingen krijgen nadien een kleine attentie voor hun medewerking, dit wordt vooraf benoemd, zodat ze extra gemotiveerd zijn.

3. MEMBER CHECKING

Na het verwerken en analyseren van de gegevens, worden de scholen op de hoogte gebracht van de verkregen resultaten. Met de vraag of het mogelijk is om na te gaan of deze resultaten nog steeds van toepassing zijn bij de leerlingen. Er wordt hen ook al het voorstel van de website voorgelegd en gevraagd naar eventueel gebruik. Tot slot wordt gevraagd of er na de focusgroepen eventuele opmerkingen of vragen zijn van de leerlingen geuit naar leerkrachten.

Jammer genoeg reageerden niet alle scholen voor de deadline. Enkel de tweede graad reageerde en gaf bevestiging van de resultaten.

ANALYSES

1. VOORONDERZOEK

De verkregen data van de vragenlijsten worden allereerst geanonimiseerd en verzameld in een Excel bestand. Om het vervolgens in grafieken weer te geven (bijlage 4, boekje). Er is een opsplitsing in de drie graden met voor iedere grafiek een bepaald onderwerp uit de vragenlijst (bv: welk soort nieuws volgt uw kind?). Aan de hand van die grafieken wordt een beschrijvende analyse gedaan.

2. EIGENLIJK ONDERZOEK

Het eigenlijk onderzoek maakt gebruik van een thematische analyse. De thema's worden gevormd uit de verkregen data. Vooraf worden er geen (of in weinige mate) thema's opgesteld (Mortelmans, 2017).

Binnen kwalitatief onderzoek kan er een onderscheid worden gemaakt tussen datapreparatie en data-analyse (Mortelmans, 2017).

Datapreparatie

Alvorens te starten aan de data-analyse, dient eerst de preparatie te worden uitgevoerd. Die bestaat uit drie stappen.

De eerste stap is een bestand maken van alle gegevens. De tekst wordt letterlijk uitgeschreven in de vorm van een transcript.

De volgende stap is het schrappen van de niet-relevante tekst uit dat bestand. Dit wil zeggen de informatie die geen bijdrage zal leveren aan de te beantwoorden onderzoeksvraag. Zie bijlages op de CD-rom.. Bijlage (1.1) voor de eerste graad, bijlage (2.1) voor de tweede graad en bijlage (3.1) voor de derde graad.

De derde en vierde stap houden in dat er fragmenten worden gekozen aan de hand van de overgebleven tekst. Dit geldt voor de tekst van de leerlingen, alsook van de moderator. Alle fragmenten krijgen een nummer. Deze fragmenten bestaan uit één of meerdere zinnen die gedetailleerde informatie opleveren. Zo een fragment dient wel slechts één onderwerp te bevatten. Deze bijlages zijn ook terug te vinden op de Cd-rom. Zie bijlage (1.2) voor de eerste graad. Bijlage (2.2) voor de tweede graad en bijlage (3.2) voor de derde graad.

Data-analyse

Eens die preparatie gedaan is, kan er worden gestart aan de data-analyse. Ook hier zijn er verschillende stappen te onderscheiden.

Er wordt gestart met de eerste stap, namelijk labelen. De gemaakte fragmenten worden gelabeld, gecodeerd. Belangrijk hierbij is dat het label/ de code letterlijk uit de tekst van het fragment wordt gehaald. Één fragment kan meerdere labels/codes omvatten. Bijlages terug te vinden op de Cd-rom. Bijlage eerste (1.3), bijlage tweede graad (2.3), bijlage derde graad (3.3).

Daarna volgt de tweede stap, het ruimtelijk ordenen van de labels en verbanden zoeken. Dit is nog steeds open coderen. Van alle bekomen labels, worden synoniemen of verwanten bij elkaar geplaatst in een rooster of tabel. Het kwalitatief materiaal wordt hier aan toegevoegd. De volgende stap is het benoemen en interpreteren van de gekregen structuur. Dit is al axiaal coderen. Hierbij worden de gevonden synoniemen of verwante labels uit de vorige stap, onder één noemer/ thema samengevat. Dit hoeft deze keer niet letterlijk te zijn, het bevat al een zekere abstractie. Voor de extra bijlages kan de Cd-rom worden geraadpleegd. Bijlage eerste graad (1.4), bijlage tweede graad (2.4), bijlage derde graad (3.4).

Bij de vierde stap wordt de geldigheid van de labeling vastgesteld. Dit wel zeggen dat de gevormde labelstructuur wordt toegepast op nieuwe tekst. Op die manier wordt nagegaan of de labelstructuur ook geldt voor de nieuws tekst. Vooral de geldigheid van de abstracte thema's wordt nagegaan, de labels zullen anders zijn bij een nieuwe tekst.

De vijfde stap, is het definiëren van de kernlabels. Dit houdt in dat er kernthema's of kernlabels worden gevormd. De thema's staan alweer een trapje hoger op de ladder. We zijn dan bezig met selectief coderen. Zie bijlage (5, boekje) voor de eerste graad, bijlage (6, boekje) voor de tweede graad en bijlage (7, boekje) voor de derde graad).

De voorlaatste stap gaat over het vaststellen van intersubjectiviteit. Hier wordt de gemaakte labelingstructuur afgetoetst bij bijvoorbeeld medestudenten. Er wordt nagegaan of er verschillen zijn in de manier waarop iemand anders de tekst in fragmenten onderverdeeld en labels toekent.

Tot slot is er nog de laatste stap, stap zeven, waarbij de vraagstelling wordt beantwoord. De onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van de verkregen gegevens uit het kwalitatief onderzoek (Mortelmans, 2017). Daar wordt uitvoerig bij stil gestaan in het onderdeel resultaten van het eigenlijk onderzoek.

Resultaten

VOORONDERZOEK

Op basis van de grafieken wordt een beschrijvende analyse uitgeschreven. De grafieken kunnen worden teruggevonden in bijlage (4, boekje).

1. EERSTE GRAAD: DERTIEN OUDERS

Ouders geven vooral aan dat kinderen regelmatig tot iedere dag naar het nieuws kijken. Enkele ouders gaven aan dat leerlingen Karrewiet in de klas bekijken. Het soort nieuws is opvallend televisienieuws op kindniveau. In mindere mate komt volwassenen nieuws op televisie, nieuws vanuit de zowel de kinder- als de volwassenenkrant of via radio aan bod.

Ouders geven aan hun kinderen slechts af en toe in te lichten over het nieuws, enkele ouders gaven aan hun kind regelmatig in te lichten. Het gaat dan om inlichtingen zoals waarschuwingen: “Veel slechte, stoute mensen die rondlopen en kindjes durven meenemen.” Maar ook om onderwerpen zoals armoede aan te kaarten en te tonen aan het kind hoe goed wij het hebben. Een andere ouder geeft aan inlichtingen te geven als het om een onderwerp gaat waar in de maatschappij wordt over gepraat.

Kinderen lijken slechts af en toe vragen te stellen over het nieuws. Het gaat dan voornamelijk om vragen voor extra info, maar ook vragen om geruststelling. Vragen op basis van angst en andere soort vragen zoals ‘welk weer het gaat worden’ werden in mindere mate aangegeven. Een enkeling gaf aan dat zijn/haar kind nooit vragen stelt over het nieuws.

De meerderheid van de ouders geeft aan dat het kind niet angstig is voor zaken die in de actualiteit voorkomen. Slechts twee van de dertien ouders denken het tegendeel. Het gaat dan om onderwerpen zoals dieven, stoute mensen die anderen pijn doen, overstromingen, geweld en oorlog die hen angst bezorgen. Beide ouders geven gelijke antwoorden aan omtrent de uiting van de angsten. Er worden veel vragen gesteld of dit bij ons ook kan gebeuren. Zeer aansluitend merken ouders de angst voor hetgeen in het nieuws gebeurt, ook in België gaat gebeuren (overstromingen, geweld, oorlog).

Ouders geven vooral aan dat kinderen slechts af en toe tot regelmatig naar het nieuws kijken. Het soort nieuws is opvallend televisienieuws zowel op kindniveau als volwassenen niveau. Daaropvolgend kwam nieuws vanuit de kinderkrant. In mindere mate kwam nieuws uit de volwassenenkrant of via de radio aan bod.

Ouders geven aan hun kinderen slechts af en toe in te lichten over het nieuws. Een paar ouders lichten hun kinderen regelmatig in. Een enkeling gaf aan het kind nooit in te lichten, met als reden dat de ouders hem/haar nog te jong vinden om met het nieuws te confronteren.

Het merendeel van de kinderen lijkt slechts af en toe vragen te stellen over het nieuws. Sommige ouders gaven aan dat het kind regelmatig vragen stelt over het nieuws, maar enkele ouders gaven ook aan dat het kind nooit vragen stelt over het nieuws. Het gaat dan in gelijke mate om vragen voor extra info en vragen om geruststelling. Vragen op basis van angst waren in mindere mate aanwezig. Een ouder vulde aan dat nieuws omtrent daklozen, vulkaanuitbarstingen, wateroverlast,... vele vragen uitlokt.

De meerderheid van de ouders geeft aan dat het kind niet angstig is voor zaken die in de actualiteit voorkomen. Slechts vier van de veertien ouders denken het tegendeel. Één ouder gaf ook aan dat zijn/haar kind soms angstig is. Het gaat dan om onderwerpen zoals oorlog, milieurampen/natuurrampen, ziektes, wateroverstromingen, brandende huizen, bomontploffingen in huizen,... Enkele onderwerpen werden meermaals benoemd door verschillende ouders. Ouders gaven gelijke antwoorden omtrent de uiting van de angsten. Ze merken ongerustheid. Er wordt doorgevraagd omtrent een nieuwsbericht: wat, hoe, waarom, waar, ... Ook de vraag of dit bij ons kan gebeuren wordt gesteld en het specifiekere vragen naar wat ze dan zouden moeten doen.

Ouders geven vooral aan dat kinderen slechts af en toe tot regelmatig naar het nieuws kijken. Enkele ouders duiden ook iedere dag aan. Het soort nieuws is opvallend televisienieuws zowel voor kinderen als volwassenen. Daaropvolgend kwam nieuws via radio ook dikwijls aan bod. In mindere mate de kranten en dit zowel op kinderniveau als op volwassenen niveau.

Ouders geven aan hun kinderen slechts af en toe tot regelmatig in te lichten over het nieuws. Met als aanvullende uitleg wanneer er leermomenten inzitten (bijvoorbeeld: oorlog vs zorg dragen, geloof vs geluk), anderen als het gaat om gevaarlijke situaties om het kind te waarschuwen, een paar ouders geven aan als het kind er zelf naar vraagt, nog anderen kijken naar de interesse van hun zoon/dochter, een ouder geeft aan dat ze er ook gaan bij stilstaan als het om leuk nieuws gaat, een andere ouder vermeldt dat ze samen met zijn/haar kind naar het nieuws kijkt, waardoor ze er ook over praten. Tot slot kwamen nog twee onderwerpen aan bod waarover ouders hun kinderen meer inlichtingen moeten geven, namelijk natuurfenomenen en nieuws omtrent dieren.

Het merendeel van de kinderen lijkt slechts af en toe vragen te stellen over het nieuws. Toch zijn er ook kinderen die regelmatig vragen stellen over het nieuws, er is een enkeling die iedere dag vragen stelt over het nieuws. Het gaat dan in gelijke mate om vragen voor extra info en vragen om geruststelling. Vragen op basis van angst waren in mindere mate aanwezig. Een ouder vulde aan dat het meer om de sensatie gaat, het kind denkt na over hoe hij/zij zou reageren moest dit hier gebeuren. Een andere ouder gaf aan dat het kind vooral de emotie en de beweegreden wil begrijpen.

De meerderheid van de ouders geeft aan dat het kind niet angstig is voor zaken die in de actualiteit voorkomen. Slechts drie van de éénentwintig ouders denken het tegendeel. Één ouder gaf aan dat zijn/haar kind soms angstig is. Het gaat dan om negatieve berichtgeving, thema's over onrecht en bomaanslagen. Ouders gaven nachtmerries en het stellen van vele vragen aan als uiting van de angsten.

Aan de hand van focusgroepen werd gekeken naar lagere schoolkinderen en choquerende nieuwsberichten. Er werd ingegaan op de impact van blootstelling aan choquerend nieuws, welke onderwerpen voor hen choquerend zijn, wat de wensen zijn om ermee om te gaan in de klas en tot slot hoe het komt dat ze liever niet praten over choquerende onderwerpen.

Er werden drie groepen leerlingen bevraagd, telkens bestaande uit acht leerlingen: een groep uit de eerste graad, tweede graad en derde graad. Zo hebben er in totaal 24 leerlingen deelgenomen aan de focusgroepen.

Eerst worden de resultaten van de drie focusgroepen apart besproken, vervolgens worden de verschillen en gelijkenissen tussen de groepen besproken.

De resultaten worden weergegeven verdeeld over de drie graden. Binnen die drie graden, bevinden zich telkens de vier onderzoeksvragen:

- Welke onderwerpen halen lagere schoolkinderen aan als choquerend?
- Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op lagere schoolkinderen?
- Wat houdt lagere schoolkinderen tegen om met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,..) over choquerend nieuws te praten?
- Wat zijn de wensen van lagere schoolkinderen om met choquerende nieuwsberichten in de klas om te gaan?

Deze worden beantwoord en aangevuld met citaten van leerlingen uit de focusgroepen.

De bijlages (5-7, boekje) kunnen terug worden geraadpleegd voor extra duiding.

Welke onderwerpen halen leerlingen uit de eerste graad aan als choquerend?

Thema: oorlog	Thema: armoede	Thema: dierenleed	Thema: dieven	Thema: ziektes	Thema: Brand	Thema: vliegtuigen	Thema: persoonlijke link
------------------	-------------------	----------------------	------------------	-------------------	-----------------	-----------------------	--------------------------------

Vooraf het thema oorlog valt hard op. Onder **oorlog** werd vooral nadruk gelegd op materialen waarmee mensen worden gedood zoals tanks, geweren, bommen,... Meermaals werd ook de klemtoon gelegd op andere landen.

“Dat is een arm land waar dat er mensen andere mensen doden, en hier dat meneertje wil, heeft dat meneertje gedood. Zo gelijk oorlog ze gooien met bommen enzo en ze schoppen alle mensen en ja dat vind ik eng.” Meisje, 7 jaar

Dieven was ook een aanwezig thema. Dit gaat van dieven in huis tot grote bankroven. Het stelen van geld en goud maakt hen bang. Vooral uit schrik dat ze geen geld meer zullen hebben en arm gaan worden.

“Dat er een boef in je huis is en die alles steelt en dat je dan arm bent.” Meisje, 7 jaar

Het laatste meest benoemde thema was **armoede**. Onder armoede verstaan leerlingen: mensen die geen geld meer hebben, maar opvallend ook terug andere (arme) landen buiten België.

“Ik voel me soms eenzaam, omdat dan sommige mensen zo arm zijn en dan hebben ze geen eten enzo en hebben ze geen echte mooie kleren, ze hebben zo kapotte kleren ook.”

Meisje, 7 jaar

Ziektes, dierenleed, brand, vliegtuiginstortingen en **persoonlijke link** (vb: omdat vader in het leger zit) waren in mindere mate aanwezig. Slechts één moment werd er op ingegaan door

reacties van andere leerlingen. Of eenzelfde leerling bracht het meermaals aan bod. Terwijl de thema's: oorlog, armoede en dieven doorheen de focusgroep meermaals aan bod kwamen.

Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op leerlingen van de eerste graad?

Cognitieve gevolgen:

Thema: piekeren	Thema: herbeleven van het gebeuren	Thema: angsten	Thema: opvattingen, denkwijzen
-----------------	------------------------------------	----------------	--------------------------------

Deze bestaan voornamelijk uit **angsten** voor wat in het nieuws gebeurt ook 'bij ons' zal gebeuren. Zoals geld kwijt geraken door dieven, een arm land te worden,... De angst om 'mijn geld' kwijt te raken kwam meermaals aan bod. Sommige leerlingen nemen bepaalde **denkwijzen** aan: als dieven stelen hebben wij geen geld meer, de tanks zullen naar hier komen. Daarnaast waren er ook leerlingen die het **gebeuren steeds weer herbeleefden** door middel van nachtmerries, onder andere over oorlog. Andere leerlingen geven aan erover te **piekeren**, doordat ze daar dan heel de dag aan blijven denken.

“Dan zit dat zo in mijn hoofd, en als ik dan slaap dan krijg ik daar nachtmerries van, dan vind ik dat super eng en dan denk ik daar elke dag aan.” Meisje, 7 jaar

Fysieke gevolgen:

Thema: Snellere hartslag	Thema: onwilligkeurig trillen
--------------------------	-------------------------------

Fysiek merkten kinderen angst op door **trillingen** doorheen het lichaam en een hoger wordende **hartslag**.

“In mijn hart, heel hart bonken, zo boem boem boem. Als er iets engs gebeurt.” Jongen, 8 jaar

Gevoelens:

Thema: Angst	Thema: Verbazing	Thema: Verdriet	Thema: Afkeer	Thema: Boosheid	Thema: Blijheid
--------------	------------------	-----------------	---------------	-----------------	-----------------

Via de zes basisemoties werd gekeken welke gevoelens er opkomen tijdens het bekijken van het nieuws. Verdriet is de meest aanwezige, gevolgd door angst en boosheid.

Onder **verdriet** vallen naast droevig/verdrietig ook hulpeloos, eenzaam en schuldig.

Angst wordt naast bang ook gekenmerkt door je klein en onzichtbaar voelen.

Boosheid betreft ook het gevoel van haat en oneerlijkheid.

Verbazing (verward), **afkeer** (verveling) en **blijheid** werd in mindere mate benoemd.

“Ik heb oneerlijk aangeduid want soms winnen stoute mensen bij de oorlog en dan zij ze zo weer rijk ofzo en dan is dat niet zo eerlijk.” Meisje, 7 jaar

Wat houdt leerlingen uit de eerste graad tegen om met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,..) over choquerend nieuws te praten?

Thema: zich dapper houden	Thema: juiste woorden niet vinden	Thema: verwachte reacties	Thema: goed doen voor anderen	Thema: onverschilligheid
---------------------------	-----------------------------------	---------------------------	-------------------------------	--------------------------

De **verwachte reacties van de anderen** houden hen vooral bezig. Aan de ene kant de reacties van de gesprekspartner zoals boos worden, me niet begrijpen, uitlachen, geen interesse tonen. Aan de andere kant houdt de nieuwsgierigheid van leerlingen/klasgenoten hen tegen om het onderwerp aan te brengen.

“Dat is een beetje raar want dan zijn er andere kindjes en dan vragen zij allemaal: wat moet je gaan doen? Waarom ben jij daar? En ik vind dat niet zo leuk.” Meisje, 7 jaar

Daarnaast hebben veel van hen het idee dat ze zich **dapper moeten houden** en sterk zijn, want anders komt dit zwak over.

Het gevoel de **juiste woorden niet vinden** speelt ook mee. Leerlingen weten niet hoe te beginnen, vinden het te moeilijk, komen niet goed uit hun woorden.

In minder grote mate komt voor: het **goed willen doen voor anderen** door de vrede niet te verstoren en **onverschilligheid** doordat ze het niet belangrijk vinden.

Wat zijn de wensen van de leerlingen om met choquerende nieuwsberichten in de klas om te gaan?

Geruststellende woorden juf/meester:

Thema: afleiding	Thema: jezelf (leerkracht) als troost	Thema: hulpdiensten	Thema: emoties tonen	Thema: Geografie	Thema: relativeren
---------------------	--	------------------------	-------------------------	---------------------	-----------------------

Er blijkt nood te zijn aan individuele gesprekken met daarin een korte boodschap die geruststellend werkt. Geef hen tijdens dit gesprek mee dat je het tegen niemand zal zeggen en dat de leerling het ook tegen niemand moet zeggen. Ze houden niet van de nieuwsgierigheid van andere leerlingen.

“De meester bijvoorbeeld zeggen dat je het tegen niemand moet zeggen, dan gaan de andere kindjes bijvoorbeeld heel de tijd vragen stellen enzo en dan is dat niet zo leuk.” Meisje, 7 jaar

Meisje, 7 jaar

Er werden heel wat korte boodschappen benoemd, de meest voorkomende waren onder het thema **afleiding**, zoals ‘probeer er niet aan te denken, denk aan iets leuk.’

“De meester bijvoorbeeld zeggen dat je aan iets leuk moet denken en dat efjes wegdoen uit jouw hoofd.” Meisje, 7 jaar

Andere gegevens was het beklemtonen dat je je **emoties mag tonen** door te mogen huilen en verdriet hebben. Maar tegelijk ook **relativeren**: dat je niet meteen het ergste moeten denken of panikeren. Het betrekken van **hulpdiensten** zoals de politie die ermee bezig is, helpt ook. Maak ook duidelijk maken dat de leerling niet in gevaar is doordat de daders **ver weg** zijn en de daders niet naar de leerling komen.

“Want voor gerust te stellen zo van, ze komen niet naar jou, zo van je moet er niet aan denken want ze komen niet naar jou, want de politie is er zo mee bezig, je moet ook een beetje zo denken. Want de politie is er mee bezig en de boef zal niet naar u komen.” Jongen, 8 jaar

Tot slot kan **je zelf als leerkracht** een beschermende rol nemen, door te zeggen dat de leerling bij jou veilig is, dat je er ook nog bent.

Tips voor in de klas:

Thema: meer nieuws	Thema: afleiding	Thema: individueel gesprek	Thema: gezamenlijke interventie	Thema: klasregel
--------------------	------------------	----------------------------	---------------------------------	------------------

Zoals eerder vermeld bespreken leerlingen het liever **niet in groep**. Indien dit toch nodig zou zijn, dient er een duidelijke **klasregel** te zijn dat er niet gelachen wordt met erge dingen.

Om de groep toch te betrekken kan er wel samen gekeken worden naar Karrewiet, leerlingen zouden graag nog **meer nieuws** betrekken in de klas. Als groep kan je ook samen een kaarsje aansteken (**gezamenlijke interventie**). Tot slot kan er ook voor **afleiding** worden gezorgd als het even te lastig is voor de leerlingen, dit door bijvoorbeeld een kunstwerk te maken.

2. TWEDE GRAAD: ACHT LEERLINGEN

Welke onderwerpen halen leerlingen uit de tweede graad aan als choquerend?

Thema: natuurfenomenen	Thema: brand	Thema: misdad	Thema: ongevallen	Thema: armoede	Thema: persoonlijke link	Thema: zelfdoding	Thema: oorlog	Thema: ziekte
------------------------	--------------	---------------	-------------------	----------------	--------------------------	-------------------	---------------	---------------

Opvallend aanwezige thema's zijn: natuurfenomenen, brand en misdaad. Armoede kwam ook veel aan bod, maar meer specifiek op één bepaald moment, toen er dieper werd op ingegaan. De voorgaande drie thema's kwamen doorheen de focusgroep meermaals terug.

Onder **natuurfenomenen** werd opvallend donder en bliksem benoemd, maar ook vulkaanuitbarstingen, tornado's, bosbranden,...

“Dat er doden kunnen vallen bij een vulkaanuitbarsting.” Meisje, 9 jaar

Bij het thema **brand** ging het vooral om brandende voorwerpen zoals auto's, huizen,..

Het laatste duidelijk aanwezig thema was **misdaden** waarbij bankovervallen, schietincidenten, crimi clowns, moord, ... aan bod kwamen.

“Ja ge had zo'n meneer die 24 of 25 jaar was en hij had een podium overvallen, hij had azo een rookbom gegooit, dan was er zo allemaal rook en hij schoot keiveel mensen dood op dat podium.” Jongen, 8 jaar

Andere thema's die tijdens de focusgroep werden benoemd, maar in mindere mate waren: **armoede, ongevallen, zelfdoding, oorlog, ziektes en persoonlijke link** (bijvoorbeeld: kanker omdat een leerling iemand kent met deze ziekte).

Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op leerlingen van de tweede graad?

Cognitieve gevolgen:

Thema: piekeren	Thema: herbeleven van het gebeuren	Thema: angsten	Thema: onveilig wereldbeeld
-----------------	------------------------------------	----------------	-----------------------------

De cognitieve gevolgen zijn hier duidelijk aanwezig. Een veelvoorkomend gevolg dat terugkeert is piekeren. Aangezien er de ganse de tijd aan wordt gedacht en die gedachten niet uit het hoofd willen. Een mogelijks gevolg daarvan kan zijn dat leerlingen wakker liggen en niet kunnen slapen.

“Als ik op tv hoor van een overstroming, een film, of een clown die binnen valt ofzo, of van griezels enzo, dan kijk ik naar iets, dan ben ik het efkes weer vergeten, maar dan komt het weer in mijn hoofd en als ik ga slapen blijft het maar in mijn hoofd. En dan is het donker in mijn kamer en dan ben ik super bang.” Meisje, 9 jaar

Daarnaast werden meermaals **angsten** benoemd voor wat in het nieuws gebeurt ook ‘bij ons’ zal gebeuren. Voornamelijk rond het thema natuurfenomenen zoals bliksem, vulkaanuitbarsting, maar ook rond het thema ziektes, zoals de angst om ook kanker te krijgen.

Het wereldbeeld vertoont bij enkele leerlingen een **beeld van een onveilige wereld**. Zo werd benoemd dat Antwerpen eng is of dat er constant een gedachte is dat er iets erg zal gebeuren.

“Ik was overlaats in het sportpaleis en ik dacht de hele tijd dat er daar iemand ging binnen stormen met een geweer en iedereen neerschieten omdat dat ne keer gebeurd is bij een optreden van iemand in Amerika.” Meisje, 10 jaar

Tot slot kunnen leerlingen ook de **gebeurtenis herbeleven**, doordat ze constant terug de beelden zien vanuit het nieuws. Dit werd wel het minst aantal keer benoemd.

Fysieke gevolgen:

Thema: tranen in de ogen

Daarnaast zijn er ook fysieke veranderingen na blootstelling aan het nieuws. Die uiten zich door **tranen in de ogen**.

“Ik krijg tranen dan in mijn ogen, mijn ogen worden dan zo groot. Ja, ze zwellen op.” Meisje, 9 jaar

Gedragsmatige gevolgen:

Thema: vermijding	Thema: huilen	Thema: alertheid
-------------------	---------------	------------------

Tot slot zijn er gedragsmatige veranderingen. Die uit zich voornamelijk in **vermijding** door gebrek aan durf om bijvoorbeeld met vliegtuig te reizen, maar ook gebrek aan durf om te gaan slapen en de ogen dicht te doen. **Alertheid** is daar sterk mee gelinkt, één leerling haalde aan voortdurend rond haar heen te kijken. Als laatste werd door één leerling ook **wenen** benoemd.

“Bijvoorbeeld die aanslag in Zaventem. Nu durf ik niet meer met het vliegtuig gaan omdat er daar een aanslag was.” Meisje, 10 jaar

Gevoelens:

Angst	Verbazing	Verdriet	Boosheid	Blijheid
-------	-----------	----------	----------	----------

Via de zes basisemoties werd gekeken welke gevoelens er opkomen tijdens het bekijken van het nieuws. Boosheid is de meest aanwezige, gevolgd door verdriet en angst.

Onder **boosheid** vallen naast boos ook gevoelens van haat en oneerlijkheid.

“Haat. Voor al die mensen die geen goeie dingen doen voor onze aarde . Daarom heb ik haat in mijn hoofd en in mijn hart.” Meisje, 9 jaar

Onder **verdriet** vallen naast het zich verdrietig voelen, ook het zich schuldig voelen.

Angst wordt naast bang ook gekenmerkt door je klein te voelen.

Verbazing (verward) en **blijheid** werd in mindere mate benoemd. Blijheid werd vernoemd omdat er soms ook leuk nieuws is, het niet altijd om slechte nieuwsberichtgeving gaat.

Wat houdt leerlingen uit de tweede graad tegen om met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,..) over choquerend nieuws te praten?

Thema: zich dapper houden	Thema: juiste woorden niet vinden	Thema: verwachtingen reacties gesprekspartner	Thema: goed doen voor anderen	Thema: onverschilligheid
---------------------------	-----------------------------------	---	-------------------------------	--------------------------

Vooral het **niet vinden van de juiste woorden** houdt hen tegen. Dit gaan dan over niet weten hoe te beginnen, het niet uit de woorden geraken, te moeilijk om te vertellen en het niet gewend zijn om daarover te praten.

“Ik zou dat raar vinden omdat ik dat niet gewend ben van over het nieuws te praten.” Jongen, 8 jaar

Maar ook de **verwachtingen van de reacties van de gesprekspartner** spelen een grote rol bij het niet praten. Ze hebben de verwachting dat het de gesprekspartner niet interesseert, ze boos zullen worden, ze mij niet zullen begrijpen, ze mij zullen uitlachen.

“Ik denk dat gewoon dat ze boos worden dan als ik iets ga vragen.” Meisje, 9 jaar

Tot slot komt het **goed willen doen voor anderen** ook naar voren. Met de nadruk op de vrede niet willen verstoren en anderen niet ongerust willen maken.

In kleinere mate staan leerlingen er ook **onverschillig** tegenover, het is niet belangrijk. Sommige leerlingen willen zich ook gewoon **dapper houden** en hebben het gevoel dat dit zwak zou overkomen, waardoor ze niet sterk zijn.

Wat zijn de wensen van leerlingen van de tweede graad om met choquerende nieuwsberichten in de klas om te gaan?

Thema: meer nieuws	Bekijken nieuwsfragment, praktische tips	Thema: individueel gesprek	Thema: klasgesprek	Thema: inhoud	Thema: gesprek met andere leerlingen	Thema: activiteiten rond nieuws
--------------------------	--	----------------------------------	-----------------------	------------------	---	---------------------------------------

Sterk op de voorgrond staat: **meer nieuws**. Kinderen willen de feiten horen aan de hand van een aflevering van Karrewiet, een filmpje, een krantenartikel lezen,...

Daarbij passend horen enkele **praktische tips**. Leerlingen wensen geen uitleg voor het filmpje en tijdens het filmpje, dit kan nadien. Toch willen ze de mogelijkheid om vragen te stellen tijdens het filmpje, dat ze daarvoor niet moeten wachten tot het einde.

“Als we een filmpje aan het bekijken zijn zoals Karrewiet, zoals bijvoorbeeld een aanslag dat gebeurt is en juffrouw zet het dan zo altijd op pauze en ze doet dan helemaal haar uitleg. Want dan geeft Karrewiet, want die mensen van Karrewiet gaan dat zelf wel uitleg geven he. En juf begint dan heel haar uitleg en dan weten we al alles wat dat ze nog moeten zeggen. Ze zet het zo op pauze en dan zit ze al alles te zeggen en dan opeens, ja, dan zet ze het weer start en dan zeggen de mensen van Karrewiet nog een keer.” Jongen, 8 jaar

Leerlingen vinden het ook belangrijk om erover te praten via een **klagesprek** of een **individueel gesprek met de juf/meester**. Dit kwam in gelijke mate aan bod. In een iets wat lichtere mate kwam een **gesprek met andere leerlingen** aan bod, dit op de speelplaats. Dit werd vooral door de meisjes benoemd.

“Met de juf erover praten. Een kindje binnen houden in de klas om daar over te praten.” Meisje, 9 jaar

“Dat ik daar ook eens in de speeltijd kan over praten met kinderen.” Meisje, 9 jaar

De **inhoud** van deze vormen van gesprekken kunnen gaan over het nieuws en de feiten, maar ook over de gevoelens die dit naar boven brengt. Een leerling benoemde ook om enkel goed nieuws te tonen, dit kan misschien worden meegenomen door choquerend nieuws af te wisselen met goed nieuws.

Tot slot kwam ook prominent aanwezig **activiteiten rond het nieuws** te organiseren, vooral de toetsen kwamen meermaals aan bod, zo ook creatief in de klas rond dit thema werken.

3. DERDE GRAAD: ACHT LEERLINGEN

Welke onderwerpen halen leerlingen uit de derde graad aan als choquerend?

Thema: ongevallen	Thema: kinderlokkers	Thema: terrorisme	Thema: ziektes	Thema: zelfdoding	Thema: misdad	Thema: conflicten	Thema: persoonlijke link: geografie	Thema: persoonlijke link
----------------------	-------------------------	----------------------	-------------------	----------------------	------------------	----------------------	--	--------------------------------

Opvallend aanwezig zijn gebeurtenissen zoals **ongevallen**. Dit zowel over trein-, auto-, fietsongevallen, als over vliegtuigongevallen,... Vaak zijn de slachtoffers ook gestorven door het ongeval.

“Van die 2 meisjes van dat ongeval met die brommobiel, dat vind ik wel erg omdat er waren ook 500 mensen die naar die begrafenis zijn geweest. En dat vind ik dan ongelooflijk veel.”

Meisje, 11 jaar

Op de tweede plaats komt het thema **kinderlokkers**. Dit onderwerp bleef doorheen de focusgroep vaak aan bod komen. De leerlingen linken kinderlokkers zeer sterk aan witte busjes.

Daarnaast worden **misdaden** vaak genoemd. Zoals moorden, inbraken, brandstichtingen, ontvoeringen, maar ook dopingfraude, drugsclans,...

“Er was eens een vrouw of meneer, ik weet het niet meer en die was nog maar een week uit de psychiatrie en een buur van de psychiatrie die had de politie gebeld een uur dervoor en dan een uur later heeft die meneer of mevrouw euh een brand gesticht en ja er zijn 37 gewonden en 10 doden. Die meneer of mevrouw kon er ook niet aan doen dat ze die gedachten had maar ik vind dan ook, als je dan, waarom mocht die meneer er dan uit, dan zou het ook niet gebeurt zijn.” Meisje, 10 jaar

Daaropvolgend was het onderwerp **terrorisme**. Het ging over recente gebeurtenissen zoals aanslagen, onthoofdingen, Syrië strijders,... Maar ook situaties van jaren geleden halen kinderen op. Zelf toen zij nog niet geboren waren zoals de aanslagen op de Twin Towers.

Conflicten werden ook meermaals genoemd, dit algemeen over verschillende onderwerpen zoals oorlog, de gele hesjes, de klimaatbetogingen, ...

In lichte mate kwamen **zelfdoding** en **ziektes** zoals kanker aan bod.

Thema's waarbij leerlingen een **link** hebben onder andere door de locatie waar de gebeurtenis plaatsvindt, kennis van het slachtoffer, gelijkaardige ervaringen meegemaakt kregen ook meer de aandacht.

Het valt op dat er veel nieuwsberichten werden uitgekozen waarbij kinderen en jongeren de slachtoffers zijn. Als er dieper op ingegaan werd gaf de meerderheid aan dat ze volwassen slachtoffers net zo erg vinden als kinderen en jongeren. Ze haalden enkele redenen aan hoe dit komt: kinderen hebben nog een volledig leven voor zich, maar volwassenen laten meer mensen achter zoals hun kinderen.

Wat is de impact van choquerende nieuwsberichten op leerlingen van de derde graad?

Cognitieve gevolgen:

Thema: piekeren	Thema: herbeleven van het gebeuren	Thema: onveilig wereldbeeld	Thema: geen plezier meer beleven aan zaken die voorheen leuk waren	Thema: voorbereid op kinderlokkers
--------------------	---------------------------------------	--------------------------------	--	---------------------------------------

Opvallend aanwezig zijn de cognitieve gevolgen van blootstelling aan het nieuws. Waarbij het **piekeren** prominent aanwezig is. Dit is het blijven nadenken over het nieuws, de gedachten die blijven nazinderen en het blijven zitten met vele vragen. Leerlingen gaan het ook toepassen op zichzelf, wat als er bij ons een brand is, wat ga ik doen? Als gevolg daarvan werd vaak wakker liggen benoemd, leerlingen hebben moeite om in slaap te vallen.

“Ik in mijn hoofd, omdat ik die gedachten heel tijd naspeelt. Als ik kijk bijvoorbeeld en ik moet gaan slapen dan zit ik daar heel de tijd aan te denken van wat gaat er nu gebeuren, wat gaat er verder gebeuren allee, en waarom doen ze dat en ...” Meisje, 10 jaar

Een ander cognitief gevolg dat hier nauw bij aansluit is het **herbeleven van het gebeuren** door nachtmerries en het terugzien van de beelden.

“Ik soms in mijn hoofd, want als ik dan slaap dan blijven die zelfde beelden van op de tv. Als je dan je ogen sluit, dan zie je dat weer van wat er gebeurd is.” Meisje, 10 jaar

Leerlingen vormen **een beeld van een onveilige wereld**, ze hebben wantrouwen ten opzichte van witte busjes en bepaalde mensen uit schrik dat het om kinderlokkers gaat.

“Dat was nog niet eens zo lang geleden, dat was twee maand geleden, ik had just naar het nieuws gekeken, ik was alleen thuis en dan had ik dat gekeken en dan waren ze zoiets aan ’t vertellen over pedofielen en dan stond zo juist iemand , zo ’n kale vent, en hij stond de hele tijd aan mijn deur te bellen en ton vroeg ik door ’t raam : “ wie zijde gij “ en dan zij hij: ‘ik ben van de protestantse kerk’ en ik geloofde dat nog steeds niet en hij deed zo met zijn boek zo, ‘kijk iere heeft u dit al gelezen?’ En dat was zo een mevrouw die aan het wenen was ofzo en dat vond ik dan wel creepy.” Jongen, 12 jaar

Eén leerling haalde aan **geen plezier meer te beleven aan dingen die voorheen leuk waren**. Ze vond haar reis niet meer leuk door de schrik om neer te storten met het vliegtuig.

Het laatste cognitieve gevolg is het **voorbereid zijn voor kinderlokkers**. Een tweetal leerlingen hebben een idee wat ze moeten doen als ze een kinderlokker tegenkomen, zoals een klein straatje inlopen, een bal tegen hun hoofd trappen,...

Fysieke gevolgen:

Thema: onwillekeurige trillingen	Thema: gespannen	Thema: ademnood
----------------------------------	------------------	-----------------

Naast de cognitieve gevolgen zijn er ook fysieke gevolgen die werden opgemerkt. Leerlingen voelen zich **gespannen**, ze ervaren stress, krijgen een brok in de keel, hun buik begint raar te doen. Soms voelen ze **ademnood**: een druk op het hart, krijgen moeite met ademen. Tot slot ervaren ze ook **onwillekeurige trillingen** door hun lichaam.

“En in mijn buik omdat altijd als ik zo stress of bang ben, dan begint mijn buik zo raar te doen en begin ik ook een brok in mijn keel te krijgen. En mijn handen beginnen dan ook zo een beetje te trillen.” Meisje, 10 jaar

Gedragsmatige gevolgen:

Thema: vermijding	Thema: opzoeken van extra info
-------------------	--------------------------------

Gedragsmatige gevolgen zijn ook aanwezig. Vooral **vermijding** kwam aan bod, dit voor situaties waar ze schrik van hebben: witte busjes, vliegtuigen,... Leerlingen vertelden ook **dat ze extra informatie willen en zoeken deze dan ook zelf op.**

“Aan de overkant van de straat stond er daar een wit busje en ja wij dachten, wij zijn hier weg.” Meisje, 11 jaar

Gevoelens:

Thema: Angst	Thema: Verbazing	Thema: Verdriet	Thema: Boosheid
--------------	------------------	-----------------	-----------------

Via de zes basisemoties werd gekeken welke gevoelens er opkomen tijdens het bekijken van het nieuws. Boosheid is de meest aanwezige, gevolgd door verbazing, angst en als laatste verdriet.

Onder het thema **boosheid** valt naast het gevoel van boos zijn, ook oneerlijkheid en haat.

Leerlingen haalden onbegrip en verwardheid aan, dit plaatsen we onder het thema: **verbazing**.

“Allee hoe kun je nu zo stom zijn om een aanslag te plegen op je eigen volk, op de mensheid. Want ja, je kunt zeggen, ik ben moslim, ik ben christen en ik ben jood maar eigenlijk zijn we allemaal dezelfde, allee ja, dat geeft geen, dat is geen andere mensheid he. En ja hoe kun je zo gebrainwashed kunt worden, dat is gewoon onbegrijpelijk, hoe zot in je hoofd kun je zijn?!

Maar ja, dat is toch zo?” Jongen, 11 jaar

Gevolgd door **angst**, specifiek het gevoel van klein en bang zijn.

Tot slot ook **verdriet**.

Wat houdt leerlingen uit de derde graad tegen om met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,..) over choquerend nieuws te praten?

Thema: zich dapper houden	Thema: juiste woorden niet vinden	Thema: verwachtingen reacties gesprekspartner	Thema: goed doen voor anderen	Thema: onverschilligheid
---------------------------	-----------------------------------	---	-------------------------------	--------------------------

Vooraf het **niet vinden van de juiste woorden** houdt hen tegen. Dit gaat dan over niet weten waar te beginnen, het niet uit de woorden geraken, te moeilijk om te vertellen en het niet gewend zijn om daarover te praten.

“Ik weet niet waar ik zal beginnen omdat als ik dan te veel vragen heb en ik weet niet echt, hoe ik het moet zeggen.” Meisje, 10 jaar

Maar ook de **verwachtingen van de reacties van de gesprekspartner** spelen een grote rol bij het niet praten. Ze hebben de verwachtingen dat het de gesprekspartner niet interesseert, ze boos zullen worden, ze het niet zullen begrijpen, ze hem/haar zullen uitlachen.

“Ik heb misschien lachen ze me uit omdat ik zeg al heel, ik zeg al veel over ... en zo. En soms maken ze daar grapjes over en dat is dan ja ja ja. Dat ze bijvoorbeeld zo gaan zeggen euh ja omdat ze weten dat je daar bang van bent, en dan gaan ze heel tijd zeggen, ja weet je dat gaat er gebeuren, en dat gaat gebeuren, terwijl dat allemaal niet gaat gebeuren en dan wordt je nog banger.” Meisje, 11 jaar

Tot slot komt het **goed willen doen voor anderen** ook sterk naar voren. Met de nadruk op de vrede niet willen verstoren en anderen niet ongerust willen maken.

“Ik wil de vrede niet verstoren, want euh als je dan bijvoorbeeld euh zo met je vriendinnen bent aan het babbelen over allemaal leuke dingen en dan denk je daar aan en dan denk je zou ik dat nu zeggen of niet, en dan zeg je, nee ik ga het nu gewoon zo laten, want het zijn nu allemaal leuke dingen en anders gaan ze misschien boos worden ofzo, dat wil ik niet.”

Meisje, 10 jaar

Eén leerling staat er **onverschillig** tegenover, het is niet belangrijk. Een tweetal leerlingen willen zich ook gewoon **dapper houden** en hebben het gevoel dat dit zwak zou overkomen, waardoor ze niet sterk zijn.

Wat zijn de wensen van leerlingen van de derde graad om met choquerende nieuwsberichten in de klas om te gaan?

Thema: meer info	Thema: gezamenlijke interventie	Thema: praten	Thema: liegen	Thema: afleiding	Thema: uitspraken meester/juf
---------------------	------------------------------------	------------------	------------------	---------------------	----------------------------------

Erover praten komt op de eerste plaats. Leerlingen willen graag meer weten, over wat en waar het is gebeurd. Vooral het betrekken van de klas is hierbij belangrijk. Praat erover via een klasgesprek. De mening geven aan anderen van de klas via een opstel, spreekbeurt.

“Ik heb ook dat we zo gelijk een opstel erover maken en dat je dat dan vooraan gaat vertellen ofzo over wat jij erover denkt ofzo.” Meisje, 10 jaar

Daarbij aansluitend is het thema **liegen**. Daarover zijn de meningen verdeeld, een groep leerlingen geeft de voorkeur aan het bagatelliseren van een bericht, de anderen aan het verzwijgen van een choquerende gebeurtenis, nog anderen aan het effectief liegen en de laatste groep over het volledig eerlijk zijn. De leerlingen konden wel concluderen dat de leerkracht zich moet aanpassen aan de leerlingen en rekening houden met wat de leerlingen individueel kunnen verdragen.

“Zo een beetje geruststellen en niet zo het is super erg en het gaat ook hier gebeuren. Je moet ook zo alsof doen het is niet zo heel erg, het is wel erg, maar niet zo heel echt erg en het zal hier niet gebeuren.” Meisje, 10 jaar

Sommige leerlingen gaven ook aan dat de leerkracht moet aanvoelen als het te erg is en zo overgaan naar een ander en leuk onderwerp, zo voor **afleiding** te zorgen. Dit kan aan de hand van een spelletje.

“Als het echt te erg is en de kinderen het echt niet meer leuk vinden, dan zou ik zeggen, ga over naar een leuk onderwerp, dat ze dat eventjes gaan vergeten.” Meisje, 11 jaar

Tot slot zijn er nog enkele **gezamenlijke activiteiten** die voor troost en geruststelling kunnen zorgen. Zoals een knuffel geven, maar ook een groepsknuffel met heel de klas. eventueel ook een minuut stilte houden.

VERSCHILLEN EN GELIJKENISSEN TUSSEN DE GROEPEN

Wat zijn de gelijkenissen en verschillen in choquerende nieuwsonderwerpen?

Het nieuws leeft bij alle drie de groepen. Er is echter een verschil te merken in de manier van denken. Ondanks oorlog in alle drie de groepen werd benoemd, denkt de groep van de eerste graad er anders over dan de groep van de derde graad. Naarmate het kind ouder wordt, komt het denken steeds lossier en abstracter. Terwijl jongere kinderen nog meer op concreet niveau zitten. Gaan oudere kinderen rond de leeftijd van de derde graad abstracte begrippen zoals oorlog, terrorisme, kinderlokken, ... beter begrijpen en ervaren daardoor angst. Terwijl jonge kinderen meer het concrete benoemen wat hen angstig maakt, bijvoorbeeld: tanks en geweren, dieven, ... wordt door oudere kinderen de woorden oorlog, overvallen, ... benoemd. Oudere kinderen denken daarbij na over de reden van zo'n choquerende gebeurtenis. Ze proberen de motieven van de dader te snappen.

De derde graad haalt naast abstracte onderwerpen ook onderwerpen aan uit politieke en economische kwesties zoals Trump, gele hesjes, ...

Tevens opvallend bij de derde graad is dat ze de situatie in zijn geheel bekijken en de context mee in het verhaal betrekken. Ze houden meer dan jonge kinderen rekening met de gevolgen voor alle slachtoffers. Dit wordt meegenomen in hun beoordeling of ze een gebeurtenis al dan niet choquerend vinden

Over alle drie de graden heen, zijn kinderen meer gechoqueerd als het gaat om een onderwerp dat dicht bij huis is.

Bij de tweede en derde graad werden vaak onderwerpen waarbij kinderen/jongeren en gezinnen als slachtoffer genoemd. Bij verder doorvragen geven leerling wel aan dit in gelijke mate erg te vinden.

Welke verschillen en gelijkenissen zijn er omtrent de impact van choquerende nieuwsberichten?

Opnieuw is te merken dat het nieuws leeft bij de kinderen.

Bij de drie graden is er de gedachte en de bijhorende angst, dat wat in het nieuws gebeurt ook bij ons zal gebeuren. Leerlingen van de derde graad bereiden zich daar al op voor, ze denken na over wat ze zullen doen wanneer ze bijvoorbeeld met kinderlokken worden geconfronteerd.

Alle drie de graden herbeleven het gebeuren, doordat ze voortdurend aan de gebeurtenis terugdenken. Dit kan in de vorm van het terugzien van beelden, nachtmerries. Daarnaast piekeren alle drie de graden omtrent de negatieve berichtgeving.

Vanaf de tweede graad ervaren kinderen ook gedragsmatige klachten, voornamelijk vermijding van de plaats, situatie, ... waar het nieuwsfragment plaatsvond. Zoals vliegtuigen vermijden omwille van vliegtuiginstoringen, aanslagen, ...

De derde graad heeft een grote behoefte aan meer informatie. Ze zijn op zoek naar antwoorden, dit niet enkel over de feiten, maar ook over de beweegredenen en motieven van de daders. Ze willen begrijpen waarom iemand tot zoiets in staat is. Daardoor zitten ze vaak met vragen waar niemand een antwoord op kan geven, wat voor heel wat onbegrip zorgt. Vaak uiten ze dit door zelf meer informatie op te zoeken over het nieuwsbericht.

Wat zijn de verschillen en gelijkenissen bij leerlingen omtrent wat hen tegenhoudt om met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden,..) over choquerend nieuws te praten?

Bij de eerste graad valt het op dat kinderen zich dapper willen houden, naarmate het kind ouder wordt, neemt dit af. Dan toont het kind vooral een gedrag met het doel om goed te doen voor anderen. Dit door anderen er niet mee te storen, niet ongerust te maken, ...

Alle groepen hebben ongeveer in gelijke mate schrik voor de verwachte reacties van de gesprekspartner, zoals geen interesse, boos worden, uitlachen, ... Enkel de eerste graad voegt hieraan de nieuwsgierigheid van andere leerlingen toe.

Daarnaast geven alle groepen leerlingen, in ongeveer gelijke mate, aan gesprekken te vermijden omwille van het moeilijk uit zijn/haar woorden komen.

Tot slot is er bij alle drie de groepen, weliswaar in lichte mate aanwezig, wat onverschilligheid omtrent choquerend nieuws. Zij vinden het minder belangrijk om erover te praten.

Wat zijn de verschillen en gelijkenissen in wensen van leerlingen om met choquerende nieuwsberichten in de klas om te gaan?

In de eerste graad lijkt er een hogere nood te zijn aan liefst korte individuele gesprekken. Ze houden niet van de nieuwsgierigheid. Ze willen niet dat andere leerlingen weten hoe je je voelt. Tijdens zo een individueel gesprek kan de leerkracht enkele korte boodschappen vertellen die hen geruststellen.

Naarmate de leeftijd stijgt houden leerlingen ervan om dit met de volledige klas te bespreken. Zeker in de derde graad willen ze hun mening geven over het nieuwsbericht en dit delen met de rest van de klas.

De tweede graad vormt een mix van eerste en tweede graad. Zowel individueel gesprek, klasgesprek als gesprek met vrienden op de speelplaats krijgen hier de voorkeur.

Deze bovenstaande verkregen resultaten uit de focusgroepen worden meegenomen in mijn beroepsproduct, namelijk een website.

Deze website biedt informatie en advies aan leerkrachten. Tegelijk kunnen leerlingen via een (anonieme) box een bericht achterlaten.

Onder het luik leerkrachten, gaan leerkrachten voornamelijk informatie vinden omtrent de impact van choquerende nieuwsberichten, onderwerpen die kinderen choqueren. Er worden tips meegedeeld over hoe ermee om te gaan in de klas. Tot slot zijn er enkele getuigenissen van leerlingen. Naast de aangeboden informatie uit de focusgroepen wordt de website aangevuld met wetenschappelijke literatuur.

Onder het luik leerlingen wordt dezelfde onderverdeling behouden van de drie graden, omdat elke graad gekenmerkt wordt met hun eigen specifieke resultaten.

Via volgende link kan de website worden geraadpleegd: bang-zullen-ze-leven9.webnode.be/

Discussie en conclusie

Via een vooronderzoek en drie verschillende focusgroepen ging ik na wat de impact is van choquerende nieuwsberichten bij lagere schoolkinderen. Daarop aansluitend zocht ik een antwoord op een aantal deelonderzoeksvragen. Namelijk: welke nieuwsonderwerpen geven lagere schoolkinderen aan als choquerend? Wat zijn de wensen van lagere schoolkinderen om met deze choquerende nieuwsberichten om te gaan in de klas? Wat houdt lagere schoolkinderen tegen om te praten met anderen (ouders, leerkrachten, vrienden) over deze choquerende nieuwsberichten?

Vergelijking literatuur en resultaten focusgroep

Choquerende nieuwsonderwerpen

Van zeven tot twaalf jaar

Leerlingen leken besef te hebben van de gebeurtenissen die in het echte leven kunnen gebeuren. Zo haalden leerlingen uit alle drie de graden aan regelmatig schrik te hebben omdat zoiets 'bij ons' ook zou kunnen gebeuren. De theorie van onder andere Baeten verklaart dit door het meer volwassen begrip bij het onderscheid tussen fantasie en werkelijkheid. Dit zorgt voor een verhoogde emotionele respons op thema's die gaan over realistische gebeurtenissen. De nadruk ligt op realistisch omdat ze weten dat het kan gebeuren in het echte leven (Baeten, Kyndt, Sierens, & Struyven, 2009).

Dit kan dan gaan over onderwerpen zoals misdaden, ongelukken, ontvoeringen, inbraken, bombardementen en natuurrampen (Walma van der Molen, 2004). Deze onderwerpen werden ook benoemd door de leerlingen.

Daarnaast is er ook schrik voor ziektes en lichamelijke verwondingen (Walma van der Molen, 2004). In alle drie de groepen werd de ziekte kanker benoemd, dit telkens in lichte mate. Soms was er een persoonlijke link doordat ze iemand kennen met kanker of iemand kennen die daaraan gestorven is. Het is mogelijk dat dit daarom extra schrik opwekt.

Een ander typisch angstverschijnsel bij deze leeftijdsgroep zijn de nieuwsberichten waarin kinderen of gezinnen slachtoffer zijn. Dit komt doordat kinderen op die leeftijd zich kunnen identificeren met de slachtoffers van tragische gebeurtenissen (Wilson, 2008). Het viel op dat leerlingen uit de tweede en derde graad vaak kinderen/jongeren als slachtoffers hadden uit een nieuwsbericht. Toen er dieper werd naar doorgevraagd gaven de leerlingen aan dat dit toch voor iedereen even erg is, het maakt niet uit of je volwassen bent, een kind of een baby. Het is mogelijk dat dit onbewust wat extra aandacht krijgt, maar eenmaal ze erover nadenken, komen ze tot inzicht dat dit voor iedereen even erg is.

Vanaf 12 jaar

Sommige leerlingen van de derde graad zullen ook angsten vertonen over meer abstracte onderwerpen, zoals politieke en economische kwesties, de situatie in de wereld, oorlogen en nucleaire wapens, het broeikas-effect. Dit zijn concepten waar reeds een zekere kennis en ervaring nodig is, die bij kinderen rond de 12 jaar aanwezig is (Valkenburg, 2008). Bij de derde graad was het duidelijk dat leerlingen af en toe zo'n onderwerpen aanhaalden zoals Trump, de gele hesjes, The Troubles (conflict Noord-Ierland), ...

Toch is er een onderwerp dat geen enkel keer werd benoemd, de opwarming van de aarde. De literatuur geeft aan dat dit een abstract thema is, waar kinderen vanaf 12 jaar zich zorgen over maken (Valkenburg, 2008). Dit is opvallend omdat de focusgroepen pal in de heisa vielen van de klimaatbetogingen. Er waren in de kranten die de leerlingen gebruikten voor de collages heel wat artikelen teruggevonden over de klimaatbetogers. Tijdens de collage werd slechts eenmaal een artikel teruggevonden omtrent klimaatbetogingen. Jammer genoeg werd er niet dieper op ingegaan.

Leerlingen van de derde graad haalden vaak kinderlokkers aan. Het is mogelijk dat leerlingen van die leeftijd meer zelfstandige taken uitvoeren, zoals alleen met de fiets naar school. Het kan goed zijn dat ouders waarschuwen voor dit soort situaties. Enkele kinderen gaven dit ook aan, dit in combinatie met het nieuws leidt tot angst vertelden de kinderen.

Wat opvallend was bij leerlingen van de derde graad is dat deze leerlingen veel meer de situatie in zijn geheel bekeken, ze betrokken de context erbij. Dit bepaalde mee of ze het artikel al dan niet choquerend vonden. Een leerling gaf bijvoorbeeld aan dat ze het erg vindt als iemand zelfmoord pleegt onder de trein. Dit omwille dat er dan een treinverstoring is, de

treinbestuurder van slag is, ..., maakte voor die leerling de doorslag dat dit choquerend is. De theorie van Valkenburg bevestigt dit: bij angst voor bijvoorbeeld oorlogen zullen oudere kinderen meer dan jongere kinderen nadenken over de gevolgen voor de slachtoffers (Valkenburg, 2008).

Voor alle graden geldt dat naast de inhoud van het nieuwsbericht, ook de factor locatie nieuwsbericht een rol speelt. Zo hebben gebeurtenissen die geografisch dicht bij de kijker gebeuren, over het algemeen een hogere impact dan gebeurtenissen die ver van hun bed plaatsvinden (Valkenburg, 2008). Dit werd door alle drie de groepen bevestigd. Dit hangt nauw samen met de angst voor wat in het nieuws zal gebeuren, ook 'bij ons' gaat gebeuren.

Gevolgen blootstelling choquerende nieuwsberichten

Leerlingen haalden lichamelijke symptomen aan als ze naar het nieuws kijken. Hieronder vallen alle symptomen waarbij er iets fysiek in het lichaam verandert, zoals klamme handen, brok in de keel, hartkloppingen, buikpijn, trillingen in het lichaam, gespannen zijn, ... Dit zijn enkele voorbeelden die door de leerlingen werden benoemd en ook kunnen worden bevestigd door de literatuur. (Scholing & Braet, 2002; Garber, Garber, & Spizman, 1995).

Leerlingen ervaren naast lichamelijke symptomen ook cognitieve klachten. Ze maken zich zorgen over het nieuws. Deze gedachten kunnen eenmalig zijn, maar kunnen ook overgaan tot constant piekeren. De leerlingen denken constant terug aan de nieuwsgebeurtenis en krijgen er geen controle meer over, ze kunnen de gedachten niet stoppen (Scholing & Braet, 2002).

Een andere cognitieve klacht die de leerlingen ervaren is het herbeleven van het gebeuren, door aan de gebeurtenis terug te denken. Ze zien terug de beelden van het nieuwsbericht of ervaren nachtmerries (Adriaenssens, 1999). Enkele leerlingen creëren een onveilig wereldbeeld, ze zien de wereld als gevaarlijker. Ze zijn banger om een slachtoffer van geweld te worden dan mensen die minder vaak naar het nieuws kijken (Wilson, Martins & Marske, 2005).

Er is ook nog de gedragsmatige component, die nagaat welk veranderbaar gedrag de leerlingen stellen. Zo werd huilen benoemd, maar ook vermijding is typerend (Scholing & Braet, 2002). Vermijding kenmerkt zich door de bepaalde plaats, situatie waar het nieuwsfragment plaatsvond uit de weg te gaan. Het kind zal er alles aan doen om die bepaalde

plaats, situatie,... te ontkomen (Elliott, 2006; Garber, Garber & Spizman, 1995). Bij enkele leerlingen gaat dit zover dat er een daling is in interesse en er speelt een negatiever gevoelsleven. Ze hebben plots minder zin om dingen te doen die ze doorgaans leuk vinden (Adriaenssens , 1999). Zo gaf een leerling aan haar reis niet meer leuk te vinden uit schrik voor vliegtuigen. Een leerling gaf aan als gedragsmatig gevolg alert te zijn, voortdurend rond haar heen te kijken, de ogen niet durven dicht te doen uit schrik dat er iets zal gebeuren (Adriaenssens , 1999).

Zwijgen over choquerend nieuws

Leerlingen gaven verschillende redenen aan waarom ze liever niet met anderen over choquerend nieuws praten. Er werd vermeld dat ze anderen willen sparen en hen niet onnodige kopzorgen bezorgen met hun problemen, vragen en zorgen. Alsook dat ze zich gewoon dapper willen houden of de juiste woorden niet vinden (Adriaenssens , 1999).

Wat door de leerlingen werd aangevuld en wat niet in de literatuur aan bod kwam zijn de verwachte reacties: de nieuwsgierigheid van anderen, de angst dat ze boos zullen worden, hen uitlachen, het niet begrijpen, geen interesse zullen hebben, ... Sommige leerlingen staan er ook gewoon onverschillig tegenover.

Omgaan met choquerend nieuws in de klas

Enkele leerlingen haalden aan graag te weten waar de gebeurtenis plaatsvond. Kinderen worden gerustgesteld als ze weten dat het ver weg is, dan daalt voor hen een stuk angst. Want gebeurtenissen die ver van hun bed plaatsvinden hebben een minder hoge impact dan gebeurtenissen die geografisch dicht bij de kijker gebeuren (Valkenburg,2008). Sommige leerlingen willen echt specifiek de boodschap krijgen dat het ver weg is. Verzekeren dat dat het desbetreffende gevaar niet thuis of in de buurt kan gebeuren (Valkenburg,2008).

Als deze strategieën niet relevant zijn, bijvoorbeeld omdat het gevaar wel dichtbij is of kan komen, dan wordt aanbevolen de aandacht van kinderen af te leiden door deze te richten op enige positieve aspecten van de gebeurtenissen (Valkenburg, 2008). Het vermelden dat hulpdiensten er alles aan doen om zoveel mogelijk mensen te helpen en dat de politie haar uiterste best doet om de dader te vinden werkt geruststellend bij kinderen (Melaerts,2012).

Enkele kinderen gaven aan dat het helpt als ze weten dat bijvoorbeeld de politie er mee bezig is.

Heel wat leerlingen wensen meer nieuws te bekijken in de klas. Niet alleen meer Karrewiet en filmpjes in de klas, maar ook het lezen van een krantenartikel. De theorie merkt hier ook heel wat voordelen op. Bekijk samen een aflevering van Karrewiet in de klas. Of beluister samen de radio, lees samen kranten in de klas, ... Dit echter wel onder een toezien oog van de leerkracht. Hier moet tevens waken dat er op een juiste wijze commentaar wordt gegeven. De negatieve effecten van mediageweld kunnen worden verzacht of zelfs worden opgeheven (van der Molen & Valkenburg, 1998). Leerlingen leren kritisch te kijken naar de actualiteiten, waarbij ze keuzes kunnen maken in wat zij willen geloven en weten (Adriaenssens, 1999; Verloop & Vermunt, 1999 ; Fleming & Thorson, 2008).

Maar wat zijn dan de commentaren die je kan geven? Laat horen wat je denkt, om het even of het nu gaat om wat je goed of slecht vindt. (Cantor & Wilson, 1988). Let op, enkele leerlingen gaven aan dat ze niet graag hebben dat het filmpje telkens wordt onderbroken. Ze hebben liever de uitleg na het filmpje. De theorie stemt daar mee in. Probeer leerlingen vooraf niet te waarschuwen voor wat ze te zien krijgen. Dit brengt onnodige angst met zich mee (Cantor & Wilson, 1988).

Oudere kinderen vinden het fijn als volwassenen meekijken naar het nieuws omdat ze dan direct om verklaringen kunnen vragen of kunnen discussiëren over de gepresenteerde onderwerpen (Cantor & Wilson, 1988). Leerlingen zitten met heel wat vragen en vinden het leuk om daarover in gesprek te gaan met de leerkracht.

Om te zorgen dat het gesprek niet te zwaar of confronterend wordt kan je gebruik maken van de sandwichformule door slecht nieuws af te wisselen met meer luchtig nieuws (Van der Wijst, 2009). Leerlingen vroegen inderdaad om ook aandacht te besteden aan het goede nieuws. Indien je als leerkracht merkt dat een onderwerp te zwaar of te lastig is, vragen de leerlingen om over te gaan tot iets anders, bijvoorbeeld een leuker onderwerp.

Tot slot is het belangrijk om leerlingen vooral jeugdjournalen te laten bekijken in plaats van het volwassenjournaal. Doordat het een zeer indringend medium is waarin geweld en de gevolgen daarvan regelmatig expliciet in beeld worden gebracht en dat dus tot bezorgdheid en angst bij kinderen kan leiden (Walma Van der Molen & Van der Voort, 1997). Echter kwam

uit de vragenlijsten en focusgroepen naar voren dat leerlingen op een jonge leeftijd (tweede leerjaar) starten met Karrewiet, en zelf volwassenjournaal. Leerlingen van de derde graad zitten in de doelgroep van Karrewiet, maar vinden zichzelf daar reeds te oud voor.

Vergelijking resultaten focusgroepen en vragenlijsten

De resultaten tussen de focusgroepen en literatuur komen goed overeen. Echter lijkt er wel een verschil te zijn tussen de gevonden resultaten uit de vragenlijsten van de ouders en de focusgroepen. De meerderheid van de leerlingen gaf aan regelmatig tot zelfs iedere dag naar het nieuws te kijken. Terwijl ouders vooral slechts af en toe en regelmatig aangaven. Veel leerlingen kijken al naar Karrewiet in de klas. Het is mogelijk dat ouders daar niet aan dachten, dit niet mee telden als antwoord of er gewoon niet van op de hoogte zijn.

De meeste ouders gaven aan dat de kinderen slechts af en toe vragen stellen over het nieuws. Vanuit de redenen waarom kinderen zwijgen kan hier meer duiding aan worden gegeven.

Het merendeel van de ouders gaf aan dat het kind niet angstig is voor zaken die in de actualiteit voorkomen. Echter, bleek in de focusgroep toch regelmatig gevoelens van angst naar boven te komen, dit was te merken aan hun verhalen, maar ook bij het invullen van het gevoelensblad die kan worden teruggevonden in bijlage (3, boekje). Het is mogelijk dat ouders niet goed weten waar de grens ligt tussen bang en niet bang. Vanaf wanneer spreek je echt over angst? Maar het kan ook zijn dat ouders niet op de hoogte zijn van de angsten van hun kinderen.

Uit de theorie blijkt dat sommige ouders helemaal niet op de hoogte zijn van de angsten van hun kinderen, omdat ze misschien niet weten aan welke info ze worden blootgesteld. Eén van de oorzaken van dat laatste is dat slechts minder dan de helft van de ouders van de basisschoolkinderen regelmatig samen met hun kind televisie kijkt (Van Lil & Vooijs, 1989). De inschattingen van ouders over de televisieangsten van hun kinderen blijken dan ook vaak maar weinig overeen te komen met wat kinderen zelf aangeven. (Valkenburg e.a., 2000).

Opvallend is wel dat de ouders die aangeven dat het kind angstig is, ook heel goed wisten over welke onderwerpen en hoe die angst zich uit. Het kind haalde namelijk dezelfde antwoorden aan.

Sterkte/zwakte analyse

Het is van belang om kritisch te kijken naar het onderzoek. Er wordt duiding gegeven dat de resultaten niet kunnen gegeneraliseerd worden. Slechts 24 leerlingen namen deel. De leerlingen kwamen daarbij ook allemaal van kleinere steden. Waardoor dit onderzoek zeker niet kan gegeneraliseerd worden naar Vlaanderen toe. Er wordt er vanuit gegaan dat de onderzoeksresultaten sterk afhankelijk zijn van de locatie. Stel dat het onderzoek zou worden gedaan in Antwerpen of Brussel, worden waarschijnlijk andere resultaten bekomen, doordat de kinderen daar veel meer geconfronteerd worden met militairen op straat, ...

De betrouwbaarheid en validiteit kan een indicatie geven doordat de gevonden resultaten overeenkomen met de wetenschappelijke literatuur. Daarnaast werd tussen de verschillende focusgroepen regelmatig enkele zelfde uitspraken van leerlingen aangehaald. Tot slot werd een member check gedaan. De resultaten van het onderzoek werden meegedeeld aan de leerkrachten van de leerlingen. De vraag was om dit met de leerlingen te bespreken en na te gaan of ze zich herkennen in de resultaten, of deze kloppen. Een nadeel hierbij kan zijn dat de member check niet door de onderzoeker zelf werd gedaan. De verantwoordelijkheid lag bij de leerkrachten. De onderzoeker heeft daardoor geen zicht hoe dit eraan toe ging. Sommige scholen hebben ook niet meer (voor de deadline) gereageerd.

Tijdens de focusgroep zelf lukte het wegens tijdsgebrek niet om steeds alle leerlingen aan het woord te laten, alle materiaal te overlopen. Waardoor het soms moeilijk is om zicht te krijgen op de interpretatie van de leerlingen. Bijvoorbeeld bij een bepaald krantenartikel, hoe interpreteert de leerling dat, wat maakt het choquerend voor de leerling?

Daarbij aansluitend kan het zijn dat leerlingen van de eerste graad nog moeite hadden om hun gevoelens en gedachten onder woorden te brengen. Zo ook, is het mogelijk dat de leerlingen nog niet goed alle gevoelens kennen.

Dit neemt niet weg dat er ook enkele sterktes aan mijn onderzoek zijn verbonden. Eerst en vooral is het een relevant thema. Verschillende leerkrachten en scholen bevestigden dat het onderzoek van pas kan komen. Dit voor de bachelorproef, alsook voor het beroepsproduct.

Er werden leerkrachten, ouders, ... betrokken bij het onderzoek. Hun mening en advies werd gevraagd om een inschatting te kunnen maken van hun mogelijkheden. Dit kwam van pas om de activiteiten van de focusgroep op te stellen, zo ook voor de website. Diezelfde betrokkenheid werd gebruikt om de resultaten na te gaan. Leerkrachten konden nagaan of wat uit de resultaten naar voren kwam herkenbaar was en in hoeverre dit haalbaar was.

De focusgroepen bestonden elk uit acht leerlingen, wat een grote groep is. De leerlingen kenden elkaar, dit kan ervoor zorgen dat er reeds vertrouwen was in de groep. Naar mijn inzien had dit een positief effect omdat de drempel tot 'spreken' minder was.

Beroepsproduct

Door middel van het gebruik van de anonieme box: 'Bella Actua' kunnen leerlingen aangeven wanneer ze het moeilijk hebben omtrent een bepaald nieuwsbericht. Op basis daarvan kunnen de leerkrachten inspelen. Als ze merken dat een bepaalde nieuwsgebeurtenis vele vragen uitlokt, kunnen ze de website raadplegen en rekening houden met de aangegeven tips van leerlingen.

Vervolgonderzoek

Echter, werd het gebruik van een anonieme box (Bella Actua) niet aangegeven door leerlingen. Het is dus niet duidelijk hoe leerlingen daar tegenover staan. Toch werd er rekening gehouden met hun wensen. Het is een online anonieme box in plaats van één in de klas. Zo wordt er vermeden dat er nieuwsgierigheid bij andere leerlingen wordt opgewekt. Dat kan een idee zijn voor vervolgonderzoek. Met als doel het effect na te gaan van de werking van Bella Actua. Naast de attitude te onderzoeken, kan ook het praktische worden onderzocht. Mogen alle leerlingen gebruik maken van de computer? Is dit voor de eerste graad gemakkelijk om te werken met een computer? Geven de leerlingen de voorkeur om hun zorgen en angsten op een andere manier te uiten?

De literatuur omtrent de impact van de nieuwsberichten op lagere schoolkinderen mag dan wel overeenkomen, toch werd er niet ingegaan op wat deze gevolgen doen op het schools functioneren. Dit is iets wat kan worden meegenomen in een vervolgonderzoek. Hoe zijn de resultaten van leerlingen bij momenten van choquerende nieuwsberichten? Hoe zit het met hun concentratie?

Naast de inhoud, kan er ook worden gekeken naar de deelnemers. Dit onderzoek, nam een steekproef van een doorsnee groep leerlingen, er werd geen rekening gehouden met mogelijke stoornissen of eigenschappen van leerlingen: het kan zijn dat sommige leerlingen die hooggevoelig/hoogbegaafd zijn, ASS,... hebben, het nieuws anders ervaren. Daar is geen verder onderzoek naar gedaan en kan eventueel interessant zijn voor vervolgonderzoek.

Besluit

Het nieuws leeft bij alle drie de groepen, dit elk op hun manier eigen aan hun leeftijd.

Jammer genoeg zijn niet alle ouders op de hoogte dat hun kind het nieuws volgt en eventuele angsten ervaart. Vandaar de focus op de klascontext, met de hoop dat het beroepsproduct een aanzet geeft om op correcte manier om te gaan met choquerende nieuwsberichten in de klas.

Want onthoud, we zijn niet verantwoordelijk voor wat er gebeurt in de wereld, maar wel voor de manier hoe we ermee omgaan (Scaut & De Soir, 2016).

Bibliografie

- Adriaenssens, P. (1999). *Mijn kind is bang (en ik ook): opvoeden tot weerbaarheid*. Amsterdam: Terra Lannoo.
- Baeten, M., Kyndt, E., Sierens, E., & Struyven, K. (2009). *Groot worden: De ontwikkeling van baby tot adolescent*. Tielt: Lannoo.
- Benoit, V., & Persoons, B. (2011). *Mindfull omgaan met kindrangsten*. Leuven: ACCO.
- Bryant, J., & Oliver, M. B. (Eds.). (2009). *Media effects: Advances in theory and research*. Oxford: Routledge.
- Cantor, J. (2001). The media and children's fears, anxieties, and perceptions of danger. *Handbook of Children and the media*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Cantor, J., & Nathanson, A. I. (1996). Children's fright reactions to television news. *Journal of Communication*, 46(4), 139-152. Geraadpleegd op <https://academic.oup.com/joc/article-abstract/46/4/139/4160322>
- Cantor, J., & Wilson, B. J. (1988). Helping children cope with frightening media presentations. *Current Psychology*, 7, 58-75. Geraadpleegd op <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02686664>
- Cantor, J., Wilson, B. J., & Hoffner, C. (1986). Emotional responses to a televised nuclear holocaust film. *Communication Research*, 13(2), 257-277. Geraadpleegd op <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/009365086013002006>
- Coret, Y., Van de Gein, F., Riemens, C. & Stoel, J.P. (2009). *Verdient Actualiteit Tijd? Over de toepassing van actualiteit binnen het vak maatschappijleer*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- De Soir, E., & Scaut, L. (2016). *Moet ik nu bang zijn? Kinderen helpen in tijden van angst en terreur*. Tielt: Lannoo.

- de Zwart, V., Kester, B., & Janssen, S. (2014). *Het Jeugdjournaal versus het NOS Journaal* (Master Thesis). Geraadpleegd op <http://hdl.handle.net/2105/17745>
- Elliott, C. H. (2006). *Angst overwinnen voor Dummies [pocketeditie]*. Pearson Education.
- Fleming, K. & Thorson, E. (2008). Assessing the Role of Information-Processing Strategies in Learning From Local News Media About Sources of Social Capital. *Mass Communication and Society*, 11(4), 398-419. doi:10.1080/15205430801950643
- Garber, M. D., Garber, W. S., & Spizman, R. F. (1995). *Mammie, ik ben zo bang; kinderen en angst*. Baarn: De Kern.
- Gauntlett, D. (1998). *Ten things wrong with the "effects model"*. London: Arnold.
- Harrison, K., & Cantor, J. (1999). Tales from the screen: Enduring fright reactions to scary media. *Media Psychology*, 1(2), 97-116. Geraadpleegd op https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/s1532785xmep0102_1
- Hoy, A. W., Hughes, M., & Walkup, V. (2008). *Psychology in education*. Pearson Education.
- Koning, G. (2012). *Mama, ik kan niet slapen... Een productieanalyse van de redactie van het SCHOOLTV-WEEKJOURNAAL en haar overwegingen met betrekking tot de presentatie van schokkende nieuwsonderwerpen* (Bachelor Eindwerkstuk). Geraadpleegd op <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/259538>
- Lembrechts, L. (2007). Het onveiligheidsgevoel als media-effect. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49, 277-290. Geraadpleegd op <https://core.ac.uk/download/pdf/34328461.pdf>
- Leurs, R. (2006). *Onbegrijpelijk kwaad: Mark Dutroux als 'ster van het kwaad' en als sublieme media-ervaring*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- Melaerts, L. (2012). *Stageportfolio*. (Stageportfolio). Geraadpleegd op <http://laurannemelaerts.be/wp-content/uploads/2014/07/KARREWIET-verbeterde-versie-II.pdf>

- Mortelmans, D. (2017). *Praktijkgericht kwalitatief onderzoek*. Leuven: ACCO.
- Nieuws in de Klas (2018). Leerdoelen en eindtermen. Geraadpleegd op <https://www.nieuwsindeklas.be/wat-is-nieuws-in-de-klas/leerdoelen-en-eindtermen/>
- Osborn, D. K., & Endsley, R. C. (1971). Emotional reactions of young children to TV violence. *Child development*, 42, 321-331. Geraadpleegd op https://www.jstor.org/stable/1127086?seq=1#page_scan_tab_contents
- Peeters, A., van der Molen, J. W., & Valkenburg, P. M. (2002). Television News and Fear: A Child Survey. *Communications*, 46, 303-317. Geraadpleegd op <https://www.degruyter.com/view/j/comm.2002.27.issue-3/comm.27.3.303/comm.27.3.303.xml>
- Sarafino, E. P., & Armstrong, J. W. (1986). *Child and adolescent development*. West Publishing Company.
- Sauer, T., Hummel M., & Buchner, D. (2011). *Een exploratief onderzoek naar leereffecten van het ochtendjeugdjournaal in de klas* (Bachelor's thesis). Geraadpleegd op <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/370008>
- Scholing, H. A., & Braet, C. (2002). *Angststoornissen bij kinderen*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.
- Sijbom, M. M. G. (2010). *Berichtgeving in nieuwsmedia: een analyse van de verschillen in de berichtgeving tussen het NOS Journaal en het Jeugdjournaal* (Master's thesis). Geraadpleegd op <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/42349>
- Smith, S. L., & Wilson, B. J. (2000). Children's reactions to a television news story: The impact of video footage and proximity of the crime. *Communication Research*, 27(5), 641-673. Geraadpleegd op <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/009365000027005004>
- Valkenburg, P. (2008). *Beeldschermkinderen: Theorieën over kind en media*. Amsterdam: Boom Lemma.

- van der Sman, J. (2005). *Mediageweld verpest uw kinderen*. Amsterdam: Elsevier.
- Van Lil, J., & Vooijs, M.W. (1989). TV-opvoeding in het gezin. *Massacommunicatie*, 19, 36-47.
- Vergeer, M., Rutten, P., & Scheepers, P. L. H. (1996). Cultivatietheorie in een veranderd medialandschap: Overzicht van eerdere studies en een toetsing voor een middelgrote stad. *Communicatiewetenschap*, 2, 120-151. Geraadpleegd op <http://hdl.handle.net/2066/14400>
- Verloop, N. ,& Vermunt, J.D. (1999). Congruence and friction between learning and teaching. *Learning and Instruction*, 9, 257-280. Geraadpleegd op <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959475298000280>
- Walma van der Molen, J. H., W., & Valkenburg, P. M. (1998). Geweld op televisie en in video-en computerspellen. In *Hb. Kind. &Adoles.-Boekblok* (pp. 903-910). Bohn Stafleu van Loghum, Houten.
- Walma van der Molen, J.H. (2004). Violence and Suffering in Television News: Toward a Broader Conception of Harmful Television Content for Children. *Pediatrics*, 113, 1-5. Geraadpleegd op <https://www.researchgate.net/>
- Walma van der Molen, J. H., & van der Voort, T. H. (1997). Children's recall of television and print news: A media comparison study. *Journal of Educational Psychology*, 89(1), 82. Geraadpleegd op <https://psycnet.apa.org/journals/edu/89/1/82/>
- Westera, W. (1995). *Audiovisueel ontwerpen: theorie en praktijk: conceptontwikkeling voor film, video en televisie*. Hoorn: Uniepers.
- Westera, W. (1995). *Audiovisueel ontwerpen, theorie en praktijk; conceptontwikkeling voor film, video en televisie*. Abcoude/Heerlen: Uitgeverij Uniepers/ Open Universiteit.
- Wilson, B. J. (1989). The effects of two control strategies on children's emotional reactions to a frightening movie scene. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 33(4), 397-418. Geraadpleegd op <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08838158909364091>

- Wilson, B. J. (2008). Media and Children's Aggression, Fear, and Altruism. *The Future of Children*, 18, 87- 118. Geraadpleegd op <https://muse.jhu.edu/article/238862/summary>
- Wilson, B. J., & Cantor, J. (1985). Developmental differences in empathy with a television protagonist's fear. *Journal of Experimental Child Psychology*, 39(2), 284-299.
Geraadpleegd op <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0022096585900426>
- Wilson, B. J., Martins, N., & Marske, A. L. (2005). Children's and parents' fright reactions to kidnapping stories in the news. *Communication Monographs*, 72(1), 46-70.
Geraadpleegd op <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0363775052000342526>
- Witfelt, C. (2000). Educational Multimedia And Teachers' Needs For New Competencies: A Study Of Compulsory School Teachers' Needs For Competence To Use Educational Multimedia. *Education Media International*, 37(4), 235-241.
Geraadpleegd op <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0952398005021042>

Bijlagen

CD-ROM

 1ste graad	8/05/2019 16:00	Bestandsmap
 2de graad	8/05/2019 15:59	Bestandsmap
 3de graad	8/05/2019 16:00	Bestandsmap

Per graad, volgende vier bijlages te vinden met betrekking tot de kwalitatieve datapreparatie en data-analyse. Hieronder is het voorbeeld van de eerste graad.

 Bijlage 1.1 Schrappen van niet-relevante t...	6/05/2019 20:24	DOCX-bestand	46 kB
 Bijlage 1.2 Fragmenten	6/05/2019 20:25	DOCX-bestand	21 kB
 Bijlage 1.3 Labelen	6/05/2019 20:48	DOCX-bestand	17 kB
 Bijlage 1.4 Ruimtelijk ordenen + verband...	5/05/2019 16:23	DOCX-bestand	15 kB

GEBUNDELD BOEKJE

Bijlage 1: Beschrijvende matrix deelnemers focusgroepen.....	3
Bijlage 2: Vragenlijst voor ouders	5
Bijlage 3: Voorbereiding focusgroep.....	8
Bijlage 4: Grafieken vragenlijsten	17
Bijlage 5: Resultaten focusgroep 1ste graad.....	24
Bijlage 6: Resultaten focusgroep 2 ^{de} graad.....	29
Bijlage 7: Resultaten focusgroep 3 ^{de} graad.....	36
Bijlage 8: Valorisatiepeter of –meter	44

Beroepsproduct

Link website: bang-zullen-ze-leven9.webnode.be/

Bang zullen ze leven?!

Ik ben een...
LEERLING

Ik ben een...
LEERKRACHT